

Nato Kuvvetler Statüsü Anlaşmasında Yargı Yetkisinin Taksimi ve Resmi Görevin Kapsamı*

Dr. Öğretim Üyesi Muhammet Celal KUL**

Özet

Bir yabancı devletin askeri personelini kendi ülkesine kabul eden devletin askerler üzerinde hem ceza davaları bakımından hem de hukuk davaları bakımından yargı yetkisi gündeme gelir. Bu konu uluslararası teamül kurallarınca yeterince belirlenemediğinden kuvvetler statüsü anlaşmalarına yazılan hükümlerle düzenlenir.

Kuvvetler statüsü anlaşmalarında yetkinin devletler arasında taksimi önemli bir konudur. Kabul eden devlet veya gönderen devletlerden hangisinin bir olay bakımından yargı yetkisi icra edebileceği uluslararası teamül kurallarına bakılarak kesin olarak söylenemeyeceğinden yetkinin ne şekilde paylaşılacağı ve uygulanacağı ancak anlaşma müzakereleri neticesinde ortaya çıkacaktır.

Doktrinde yargı yetkisinin taksimi konusunda münhasır yetki, mütedahil yetki, şartlı yetki, rüçhanlı yetki gibi ayrımlar yapılmıştır. Bu çalışmada NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması'nda hangi yetki taksimlerinin kabul edildiği karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bunun yanı sıra görev belgelerinin göreceği muamele, görev esnasında işlenen suçlar ve görevin kapsamı konuları NATO uygulamasında ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması, münhasır yetki, mütedahil yetki, rüçhanlı yetki, öncelikli yetki, resmi görev belgesi.

---

* Bu makale Muhammet Celal KUL'un Uluslararası Hukukta Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları, adlı eserinden uyarlanmıştır.

** T. C. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Başkanı. muhammetcelal.kul@ibu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-9294-3086.

Distribution of Jurisdiction Under Nato Sofa and The Scope of Official Duty

Abstract

When a host state permits the presence of foreign military personnel within its borders, questions of jurisdiction inevitably arise, encompassing both criminal and civil matters involving those individuals. As international custom does not provide clear guidance on this issue, it is generally addressed through specific provisions outlined in Status of Forces Agreements (SOFAs).

In Status of Forces Agreements (SOFAs), the distribution of jurisdiction between states represents a pivotal concern. Customary rules of international law do not provide a definitive answer as to whether jurisdiction over a specific incident lies with the host state or the sending state. Consequently, the delineation and application of jurisdiction are matters that must be resolved through negotiation.

Main theoretical classifications of jurisdiction include exclusive, concurrent, and conditional jurisdiction. This paper undertakes a comparative exploration of the types of jurisdictions acknowledged under the NATO Status of Forces Agreement, with particular emphasis on the primary right to exercise jurisdiction. Furthermore, it delves into the handling of official duty documents, the adjudication of offenses committed in the course of duty, and the interpretation of duty scope, all within the framework of NATO practices.

Keywords: NATO SOFA, concurrent jurisdiction, exclusive jurisdiction, primary right to exercise jurisdiction, official duty documents.

Extended Summary

When a foreign state accepts the military personnel of another state into its territory, the issue of jurisdiction arises concerning both criminal and civil cases involving these personnel. Since this matter is not adequately defined by international customary rules, it is regulated through provisions included in Status of Forces Agreements (SOFAs).

In SOFAs, the distribution of jurisdiction between states is a critical issue. It cannot be definitively determined based solely on international customary rules whether the receiving state or the sending state has jurisdiction over a particular incident. Therefore, the manner in which jurisdiction is distributed and exercised can only be established as a result of negotiations.

In legal doctrine, distinctions are made regarding the distribution of jurisdiction, such as exclusive jurisdiction, concurrent jurisdiction, conditional jurisdiction. This study comparatively examines which types of jurisdiction are recognized under the NATO Status of Forces Agreement including primary right to exercise jurisdiction. Additionally, the treatment of official duty documents, offenses committed during duty, and the scope of duties are discussed within the context of NATO practice.

Although it is rare for the entire authority to be exclusively left to the sending state, provisions that result in this outcome may be found in agreements made with economically and militarily weak, vulnerable, and underdeveloped states in terms of law. Agreements that incorporate a system of concurrent jurisdiction are predominant, with the most fundamental example being the NATO Status of Forces Agreement. In many force status agreements, this model of jurisdictional division is also adopted.

When examining the structure of the seventh article of the NATO Status of Forces Agreement, which addresses issues of jurisdiction: in the first paragraph, general principles regarding jurisdiction are established; in the second paragraph, the exclusive jurisdiction of the sending and receiving states is addressed; and in the third paragraph, the cases of concurrent jurisdiction are included.

The situation of concurrent jurisdiction is provided for in the third paragraph of Article 7 of the NATO Status of Forces Agreement. Accordingly, in some cases, the sending state will have primary right to exercise jurisdiction, while in other cases, the receiving state will have the primary right to exercise jurisdiction. Only crimes committed against the property or security of the sending state and crimes among the members of the sending state's forces, civilian personnel, and their relatives are subject to the priority jurisdiction of the sending state. In the NATO Status of Forces Agreement, crimes committed by members of the sending state's forces or civilian personnel during the performance of their official duties or in connection with the performance of their official duties are included within the exclusive jurisdiction of the sending state. In all situations outside of these specified cases, the NATO Status of Forces Agreement has maintained a balance by granting primary jurisdiction to the host state. If no solution is found despite the application of the preferential jurisdiction provisions, one state may request the other to waive its preferential jurisdiction. Similarly, the state holding the preferential jurisdiction can waive its right of preference spontaneously, without any request. In practice, many states that receive a request for waiver respond positively to this request without any difficulty.

The identification of crimes committed under the status of forces agreement and the treatment of official duty documents by NATO countries can be categorized into three main groups based on their changing practices over time. The first is that the sending state's determination regarding the status of the official duty or the duty document it issues is recognized and given precedence by the receiving state. The second and most widely adopted method is for the court of the receiving state to decide based on the determination made by the sending state regarding the official status or the official document issued by the sending state, considering it valid until proven otherwise. A third option is to refer the matter to an arbitrator to determine whether the crime was committed within the scope of official duty. However, the arbitration procedure was rejected by the Working Group during the preparation process of the NATO SOFA.

The practice of other NATO countries regarding the identification of crimes committed during the performance of official duties or due to the performance of official duties, and the validity of duty documents, is generally that they are considered valid until proven otherwise. Within the scope of this paper, examples of the treatment of official duty documents from various countries have been provided, including Germany, the USA, the UK, France, the Netherlands, Italy, and Greece. Regarding the treatment of official documents, sometimes bilateral agreements are made, and sometimes this issue is regulated by directives from the Ministries of Justice. In some state practices, the issuance of an official duty document constitutes a presumption that the crime was committed in the course of official duties, and this presumption can be disproven by the Court of accepting State.

In conclusion, the handling of duty documents is intrinsically tied to the degree of respect the receiving state accords its own legal system. In this regard, granting full discretion to the sending state often reflects poorly on the receiving state. Such scenarios typically occur in nations that are economically or militarily vulnerable, reliant on external protection, or characterized by underdeveloped legal systems and inadequate guarantees of fair trial. Alternatively, this dynamic may emerge in the context of exceptionally cordial relations between the two states. Lastly, it is crucial to note that the most definitive instance where full discretion and jurisdiction over foreign forces rest solely with the sending state is, by necessity, during a military occupation.

Genel Olarak

Bir yabancı devletin askeri personelini kendi ülkesine kabul eden devletin (İng. *host state, accepting state*) mezkûr askerler üzerinde hem ceza davaları bakımından hem de hukuk davaları bakımından yargı yetkisi gündeme gelir. İşbu durumlar uluslararası teamül kurallarınca yeterince belirlenemediğinden kuvvetler statüsü anlaşmalarına dercedilen hükümler sayesinde düzenlenir.

Kuvvetler statüsü anlaşmalarında (bundan sonra KSA) yetkinin devletler arasında paylaştırılması önemli bir konudur. Kabul eden devlet veya gönderen devletlerden hangisinin bir olay bakımından yargı yetkisi icra

edebileceği uluslararası teamül kurallarına bakılarak kesin olarak söylene-
meyeceğinden yetkinin ne şekilde paylaşılacağı ve uygulanacağı ancak
anlaşma müzakereleri neticesinde ortaya çıkacaktır.

Kuvvetler statüsü anlaşmalarında yargı yetkisi taksim edilirken iki temel ihtimâl üzerinde durulabilir. Birincisi taraflardan birinin askerler üzerinde tüm durumlarda münhasır yetki (İng. *exclusive jurisdiction*) sahibi olmasının hükme bağlanmış olması halidir. Bu halde taraflardan birisi bir birimlik yetkinin tamamına diğeri ise sıfır birimlik yetkiye sahip olur. İkinci ihtimâlde ise bir birimlik yetki şu şekilde paylaşılır: Taraflardan biri, sıfırdan daha büyük ve fakat birden küçük olan miktarda yetkiyi alır; diğeri ise geriye kalan yetkiye sahip olur. Bahsedilen bu ikinci ihtimâl, yani yetkinin paylaşılmış olması hali kuvvetler statüsü anlaşmalarında daha yaygın olarak görülmektedir¹. Pek azı istisna olmak üzere umumiyetle devletler, kuvvetler statüsü anlaşmalarıyla aldıkları yetkileri çıkarlarını korumak adına sonuna dek kullanmaktadırlar². Bu sebeple de anlaşmaya yönelik müzakereler çetin geçmektedir³.

Gönderen devlet müzakerelerde askerini korumak için tüm gerekli yetkiyi elinde tutmak isteyecektir⁴. Bu minvalde, asker gönderen devlet için en ideal olan⁵ ve fakat kabul eden devlet için ise en dezavantajlı olan senaryo şöyledir: Yetkinin tamamı münhasıran gönderen devlete bırakılır. Ender rastlansa da bu neticeyi veren hükümler ekonomik ve askeri anlamda zayıf,

- 1 Paylaşılmış yetkiye tipik bir örnek olarak 1951 tarihli NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması zikredilebilir. Bkz. NATO KSA, madde 7. Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty regarding the Status of their Forces, (bundan sonra NATO KSA), 19 June 1951, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17265.htm?selectedLocale=en, (erişildi 14.10.2024); Convention entre les Etats parties au Traité de l'Atlantique Nord sur le statut de leurs forces, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17265.htm?selectedLocale=fr, (14.10.2024).
- 2 H. Honma, D. Sonnenberg and D. A. Timm, United States Forces in Japan in D. Fleck (ed.), *The Handbook of the Law of Visiting Forces*, Oxford, OUP, 2003, ss. 366-367. (Bundan sonra H. Homa *et al.*)
- 3 Lazareff, yetkinin gönderen devlet ve kabul eden devlet arasında taksimi hakkında münhasır, şartlı ve mütedahil (İng. *exclusive, conditional ve concurrent*) olmak üzere üçlü bir tasnif yapmıştır. S. Lazareff, *Status of Military Forces under Current International Law*, Leyden: A. W. Sijthoff, 1971, ss. 38, 43. Aynı genel tasnifi kabul eden bir başka eser olarak bkz. P. J. Conderman, note 8, s. 102.
- 4 H. Honma *et al.*, note 2, s. 367.
- 5 United States Department of State, International Security Advisory Board Report on the Status of Forces, January 16, 2015, s. 5. (Bundan sonra International Security Advisory Board Report).

korunmaya muhtaç, kırılğan, hukuku gelişmemiş devletlerle yapılan anlaşmalarda yer alabilir. Bunun dışında iki devlet arasındaki ilişkiler çok dostane olduğunda da hukukî ve cezaî yetkinin tamamı birden taraflardan birine bırakılabilir. Yine, belirtilmelidir ki yetkinin tamamen asker gönderen devlete bırakılmasını gündeme getirecek en önemli hususlardan birisi kabul eden devletin hukukunun gelişmemiş ve adil yargılanma teminatlarından yoksun olmasıdır. Askerler üzerindeki yetkinin münhasıran asker gönderen devlete bırakıldığı bir diğer hal ise işgal durumudur. İşgalci devletin askerlerinin işgal edilen ülkedeki hukukî statülerini belirleyen belgelerde genellikle, askerlerin yerel hukukî ve cezaî süreçlerden tamamen bağışık oldukları (işgal güçlerinin münhasır yargı yetkisine tâbi oldukları) düzenlenir⁶. Ayrıca, işgalden bir süre sonra yerel otoritelerin yavaş yavaş güçlenmesiyle birlikte akdedilecek anlaşmalarda da yine yetki taksiminde aslan payının asker gönderen devlete ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Barış zamanında, misafir kuvvetler üzerindeki yargı yetkisinin tümüyle gönderen devlete bırakılması savaş zamanına göre daha nadir olsa da tatbikatta yeri vardır. ABD'nin Moğolistan ile yaptığı kuvvetler statüsü anlaşmasına göre ABD, gönderdiği kuvvetler üzerinde tüm cezaî ve inzibatî yetkiyi münhasıran haizdir. Moğolistan makamları, ceza veya disiplin gerektiren bir davranışta bulunan ABD kuvvet mensubu hakkında herhangi bir işlem yapmadan onu ABD askerî makamlarına teslim edeceklerdir⁷.

Münhasır yetkinin gönderen devlete bırakılması savaş zamanında daha çok görülen bir uygulamadır. Güney Kore'nin ABD ile akdettiği kuvvetler statüsü anlaşmasına göre Güney Kore'de savaş veya olağanüstü halin baş göstermesi durumunda ABD kuvvetleri, ABD'nin münhasır yetkisine tabi olacaktır⁸. Bosna-Hersek'in NATO ile 1995 yılında akdettiği kuvvetler

6 Irak'ın 2003 yılında işgali üzerine çıkartılan emirname için bkz. Coalition Provisional Authority Order Number 17 Status of the Coalition, Foreign Liaison Missions, Their Personnel and Contractors, (CPA Order 17) https://www.usace.army.mil/Portals/2/docs/COALITION_PROVISIONAL.pdf, (18.10.2024).

7 Bkz. R. C. Mason, Mason, R. C., Testimony before the Subcommittee of the US Congress to Negotiate a bilateral Agreement on the Status of Forces between the United States and Iraq, Fourth Hearing, (Committee on Foreign Affairs-28.02.2008- Subcommittee on International Organizations, Human Rights, and Oversight), "Status of Forces Agreements and UN Mandates: What Protections Do They Provide to U.S. Personnel?", <https://bit.ly/2OuK8na>, (erişildi 14.10.2024).

8 Bkz. P. J. Conderman, Jurisdiction in D. Fleck (ed), *The Handbook of the Law of Visiting Forces*, Oxford, OUP, 2003, s. 102.

statüsü anlaşmasına göre ise hem savaş hem barış zamanında NATO personelleri, cezaî ve inzibatî bakımdan, gönderen devletlerin münhasır yargı yetkisine tabi olacaktır⁹.

Lazareff'in üçlü tasnifinde ikinci sırada yer alan *conditional* (şartlı) tak-sime göre suçun tipi ve işlendiği yere göre gönderen devletin yetkisi öngö-rülmüştür¹⁰. Şartlı taksimde umumiyetle belirlenen bölge, tesis veya askerî üs sınırları içindeki fiil veya ihmaller bakımından gönderen kuvvet men-supları, gönderen devlet askerî makamlarının yetkisine tabi olurlar. Daha açık ifade edilecek olursa, belirlenen fiziki sınırlar içinde gönderen devlet, bu sınırların dışındaki fiil veya ihmaller hakkında ise kabul eden devlet yet-kili olacaktır. Ancak bu tür, fiziki sınırlara ve suç kategorilerine dayalı olan yetki taksimi, Birinci Dünya Savaşı gibi çatışma bölgelerinden halkın tahli-ye edildiği, askerlerin halktan uzak olarak belli fiziki (coğrafi) sınırlar dahi-linde mesleklerini icra ettikleri zamanlarda uygulanabilir olup günümüzde pratik önemi azalmıştır. Zira, günümüz şartları, kuvvetlerin askerî üslerin dışına çıkmalarını ve eskiye nispetle yerel halkla daha çok etkileşim kurma-larını iktiza etmektedir.

Günümüzde, kuvvetler üzerindeki tüm yetkinin münhasıran bir tara-fa bırakıldığı kuvvetler statüsü anlaşmaları istisna teşkil ederken yetkinin, daha adil olarak, iki devlet arasında taksim edildiği mütedahil yetki siste-mini öngören anlaşmalar norm haline gelmiştir¹¹. Mütedahil yetki sistemi-ne yer veren en temel kuvvetler statüsü anlaşması NATO KSA'dır ve birçok kuvvet statüsü anlaşmasında da bu yetki taksim modeli esas alınmaktadır. Mütedahil yetki kapsamında öngörülen rüçhan (öncelik veya üstünlük) sis-temi sayesinde, kabul eden devletin mülkîlik sisteminden kaynaklanan yet-kisi ile gönderen devletin askerleri üzerinde bulundurmamak isteyeceği haric-ez memleket yetki (*ülke-dışı yetki, extra-territorial jurisdiction*) arasında bir denge sağlanmıştır¹².

9 *Ibid*, s. 103. Cf. Understanding to the Agreement Under Article IV of the Mutual Defense Treaty Between the United States and the Republic of Korea, Regarding Facilities and Areas and the Status of United States Armed Forces in the Republic of Korea, 2001, as amended (2001 Understanding to the Agreement), madde 22 Agre-ed Minute Re Paragraph(1)(2) hükmü.

10 Bkz. S. Lazareff, 1971, note 3, s. 38.

11 Bkz. G. Stambuk, *American Military Forces Abroad*, Midway, Ohio University Press, 1963, s. 66; P. J. Conderman, note 8, s. 103.

12 Bkz. S. Lazareff, 1971, note 3, s. 43.

1. NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşmasında Yargı Yetkisine İlişkin Genel Prensipler

NATO kuvvetler statüsünün, aşağıda alıntılanan, yedinci maddesinin birinci fıkrası yargı yetkisine ilişkin genel prensipler koymuştur¹³:

- 1) *İşbu maddenin hükümleri mahfuz kalmak şartıyla,*
  - a) *Gönderen devletin askerî makamları, mevzuatlarının kendilerine bahsettiği cezaî ve inzibatî kaza salâhiyetini, kendi askerî kanunlarına tâbi bütün şahıslar hakkında kabul eden devletin ülkesinde kullanmak hakkını haizdirler.*
  - b) *Kabul eden devlet makamları, kabul eden devlet ülkesinde işlenen ve bu devletin kanunlarına göre cezayı müstelzim olan suçlar dolayısıyla bir kuvvet veya sivil unsur mensupları ile yakınları üzerinde kaza salâhiyetini haiz olacaklardır.*

Yedinci maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde gönderen devletin yetkisine ilişkin genel kaide düzenlenmiştir. Bu bent hükmü gönderen devlete, kabul eden devletin ülkesinde bulunan ve fakat gönderen devletin askerî kanunlarına tâbi olan kişiler üzerinde cezaî ve inzibatî yetki öngörmüştür. Lazareff'e göre bu hüküm, gönderen devlete, kabul eden devlet ülkesinde askerî kanunlarına tâbi olan kişiler üzerinde hariç-üz memleket salâhiyetinin (ülke-dışı yetkisinin) bulunduğunu ilan eden bir genel prensiptir¹⁴.

Kabul eden devletin yargı yetkisine ilişkin genel kaideyi düzenleyen madde 7(1)(b) hükmü uyarınca: Kabul eden devletin, gönderen devlet kuvvet mensubu, sivil unsuru ve yakınları üzerinde cezaî yetkisi, iki şartın birleşmesi halinde mevcuttur. Bu şartların birincisi, sayılan gruplardan herhangi bir kişinin kabul eden devletin ülkesinde suç işlemiş olması; ikincisi ise, bu suçun kabul eden devlet hukukuna göre cezalandırılabilir nitelikte olmasıdır. Lazareff'e göre, NATO KSA madde 7(1)(b) hükmü, çok bilindik olan toprak devletinin kendi ülkesi üzerinde egemenliğinden doğan yargı yetkisinin mevcudiyetini (yargı yetkisinin mülkiliği ilkesi, İng. *territorial principle*) genel bir prensip olarak ilan etmektedir¹⁵.

13 S. Lazareff, *Le Statut des Forces de l'OTAN et son Application en France*, Paris, Éditions A. Pedone, 1964, s. 152.

14 Bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, s. 153.

15 *Ibid.*

Yedinci maddenin yapısı bir bütün halinde incelendiğinde görülmektedir ki: Birinci fıkrada hükmünde, yetkiye ilişkin genel kaideler konmuş; ikinci fıkrada hükmünde, gönderen ve kabul eden devletlerin münhasır yargı yetkisi işlenmiş; üçüncü fıkrada hükmünde ise, mütedahil yetki hallerine yer verilmiştir¹⁶. Yedinci maddenin sözü edilen yapısı ve birinci fıkrada hükmündeki “İşbu maddenin hükümleri mahfuz kalmak şartıyla” ifadesi hatırlanırsa, birinci fıkrada açıklanan hallerin müteakip fıkraların tatbikine hizmet eden genel kaideler oldukları görülür¹⁷. O halde denebilir ki, NATO kuvvetler statüsünün yedinci maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bendinin hükümleri, yetkiye ilişkin genel hükümler olup; madde metninde geçen özel hükümler niteliğinde olan müteakip fıkraların uygulanmasına hizmet ederler.

Bazı müellifler, NATO KSA madde 7(1) hükmündeki belli kavramlardan hareketle, madde 7(1) hükmüne farklı işlevler de yüklemiştirler. Snee ve Pye’a göre, NATO KSA madde 7(1) hükmünde, gönderen devletin “askerî makamları”nın yargı yetkisinden bahsedilmesine karşılık; kabul eden devletin ise başka bir sıfat kullanılmaksızın “makamları”ndan bahsedilmesi ilgi çekicidir. Snee ve Pye, buradan hareketle gönderen devletin kuvvet veya sivil unsur mensuplarının ve yakınlarının kabul eden devletin yalnızca sivil makamlarının değil ve fakat aynı zamanda askerî makamlarının da yetkisine tâbi olabilecekleri ihtimâli üzerinde durmuştur¹⁸. Bu fikre göre kabul eden devlet, üzerinde cezaî yargı yetkisine sahip olduğu kişileri kendi askerî mahkemelerinde de yargılayabilir. Bu hallere örnek olarak: gönderen devletin askerî kanunlarına tâbi kişilerin, kabul eden devlet ülkesinde askerî yargının yetki alanına giren suçlarda fail, şerik, yardım eden gibi sıfatlarla sorumlu tutularak askerî mahkemeler önünde yargılanması gösterilebilir. Mesela, bir askerî aracın çalınması, askerî tesislerde casusluk yapılması gibi suçlarda İtalyan askerî makamları bir sivil üzerinde yargı yetkisini haiz olabilecektir¹⁹. Bununla birlikte birçok devletin anayasası barış zamanında sivillerin askerî mahkemelerde yargılanmasına engel olan

16 Bkz. P. J. Conderman, note 8, s. 108.

17 Bkz. E. F. Çelik, 1982, Çelik, E. F., *Milletlerarası Hukuk*, Cilt 2, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1982, s. 62; S. Lazareff, 1964, note 13, s. 153.

18 Bkz. J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, s. 21; S. Lazareff, 1964, note 13, s. 156.

19 Bkz. J. M. Snee and K. A. Pye, *Status of Forces Agreement and Criminal Jurisdiction*, Oceana Publications: New York, 1957, s. 21.

hükümler içermektedir. Bir diğer durum ise kabul eden devlet ülkesinde kısmî veya genel bir örfî idare (olağanüstü hâl) ilan edilmiş olmasıdır ki örfî idare bölgesinde suç işleyen kişiler üzerinde kabul eden devletin askerî yargı yetkisi gündeme gelecektir. NATO KSA'nın hazırlık çalışmalarında, gönderen devletin askerî kanunlarına tâbi kişilerin; kabul eden devlet tarafından askerî mahkemelerde yargılanabilmesine ilişkin bir tartışma mevcut değildir. Snee ve Pye, müzakerecilerin de böyle bir problemin doğabileceğini hesap ettiklerinin şüpheli olduğunu ifade etmektedir²⁰. Ayrıca, NATO KSA madde 7(1) hükmünün lafzı teorik olarak elverse de uygulamada gönderen devletin askerî kanunlarına tâbi kişilerin, kabul eden devletin askerî yargısına muhatap edilmelerine dair bir problem çıkmamıştır²¹.

Oysa, NATO KSA madde 7(1)(a) hükmünde, gönderen devletin “askerî makamları”nın yargı yetkisinden bahsedilmesinin sebebi, bu bent hükmünün, gönderen devlete askerî kanunlarına tâbi kişiler üzerinde cezaî ve inzibati yetki bahşetmesi ve gönderen devletin, genellikle, bu kapsamdaki yetkisini kabul eden devlet ülkesinde askerî mahkeme veya mahkemeler kurmak suretiyle kullanmasıyla açıklanabilir. Zira, çok uzakta bulunması muhtemel olan anavatanda yapılacak yargılamanın ceza adaleti ve ceza muhakemesi bakımından çeşitli mahsurları mevcuttur. Buna karşılık NATO KSA madde 7(1)(b) hükmünde, başka bir sıfat kullanılmaksızın kabul eden devletin “makamları”ndan bahsedilmesi ile ilgili olarak bu makamların umumiyetle sivil makamlar olduklarını savunmak da mümkündür.

2. NATO KSA'ya Göre Münhasır Yetki

2.1. Gönderen Devletin Münhasır Yetkisi

Gönderen devletin münhasıran yetkili olacağı hallere ilişkin hüküm yedinci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendinde düzenlenmiştir. Mezkûr hüküm şöyle demektedir:

“Gönderen Devletin askerî makamları, bu devletin emniyetine taallük eden suçlar da dahil olmak üzere, gönderen devlet kanunlarına göre cezayı müstelzim olup ve fakat kabul eden devlet kanunlarına cezayı müstelzim olmıyan suçlar dolayısıyla, gönderen devletin

20 *Ibid*, s. 22.

21 J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, s. 23.

askerî kanunlarına tabi şahıslar hakkında mutlak kaza salâhiyetini kullanmak hakkını haiz olacaklardır"²².

Alıntılanan hükme göre, gönderen devletin askerî makamları, belli bazı hallerde kabul eden devlet ülkesinde işlenen suçlarda münhasıran yetkilidirler²³. Bu hallerde gönderen devlet tek başına yetkili olup kabul eden devletin hiçbir şekilde yetkisi bulunmamaktadır. Gönderen devletin tek başına yetkili olduğu haller, gönderen devletin hukukuna göre cezayı gerektirip kabul eden devlet hukukuna göre ise cezayı müstelzim olmayan suçlar olarak tarif edilmiştir. Böyle suçların gönderen devlet askerî kanunlarına tabi kişilerce kabul eden devlet ülkesinde işlenmesi halinde gönderen devlet münhasıran (tek başına) yetkilidir²⁴.

NATO KSA madde 7(2)(a) hükmü uyarınca, "Gönderen Devlet kanunlarına göre cezayı müstelzim olup ve fakat kabul eden Devlet kanunlarına göre cezayı müstelzim olmayan suçlar" a gönderen devletin güvenliğine (emniyetine) karşı işlenmiş suçlar da dahildir²⁵. NATO KSA madde 7(2) (c) hükmünde gönderen devletin emniyeti aleyhine işlenen suçlar açıklanmıştır. Buna göre:

- i) Vatana hıyanet;
- ii) sabotaj,
- iii) casusluk yahut devletin sırlarına veya onun savunmasıyla ilgili sırlara ilişkin herhangi bir kanunun ihlâli²⁶

gönderen devletin emniyeti aleyhine işlenen suçlar arasındadır. Fakat NATO KSA'nın İngilizce ve Fransızca muteber metinlerinin lafzi yorumları 7(2)(c) hükmünde sayılan suçların tahdidi (Fr. *limitative*) mi yoksa tadadi

22 NATO KSA, note 1, madde 7(2)(a) hükmü.

23 Hem Çelik hem de Erman, gönderen ve kabul eden devletin münhasır yetkisi bahsinde "münhasır yargı yetkisi" yerine "kesin yargı yetkisi" ibaresini tercih etmişlerdir. Bkz. E. F. Çelik, 1982, note 17, ss. 62-63; S. Erman, note 52, ss. 111-113. Yukarıda alıntılanan Türkçe resmî tercümede ise mutlak kaza salâhiyeti tercümesi benimsenmiştir. Tüm bu tercümelere muteber metinlerdeki İng. *exclusive jurisdiction* ve Fr. *jurisdiction exclusive*'in karşılığı olacak şekilde kullanılmıştır. Bu çalışmada ise İngilizce ve Fransızca muteber metinlerdeki ibarenin en yaygın ve doğru karşılığı olan münhasır yargı yetkisi tamlaması benimsenmiştir.

24 Bkz. P. J. Conderman, note 8, s. 103.

25 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(2)(a) hükmü.

26 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(2)(c) hükmü.

(Fr. *énumérative*) mi olduğu konusunda farklı neticilere yönlendirmektedir. İngilizce muteber metin “*For the purposes of this paragraph and of paragraph 3 of this Article a security offence against a State shall include:*” diyerek suçların örnekleyici bir sayımla (tadadı olarak) formüle edildiklerine işaret etmektedir. Fransızca metin ise “*Au sens du présent paragraphe et du paragraphe 3 du présent article, sont considérées comme infractions portant atteinte à la sûreté d’un Etat:*” diyerek sayılanların devletin emniyeti aleyhine suçlar olduğunu bildirmiştir. Ancak Fransızca metinden hareketle sayılan suçların tahdidini mi yoksa tadadı mı olduğu sonucuna varmak güçtür²⁷. Dahası, Fransızca metnin önceki versiyonlarında net bir şekilde tadadı sayımı benimseyen bir formülden vazgeçilerek yukarıdaki Fransızca formülün kabul edilmesi de belirsizliği artırmaktadır²⁸. Fransızca metnin bu konuda tahdidi sayım yaptığı kabul edilirse: Kabul eden devlet ülkesinde, gönderen devletin Devlet Başkanı’na karşı bir saldırı yapıldığında; bu suç, NATO KSA madde 7(2) (c) kapsamında sayılan i) vatana ihanet, ii) sabotaj ve iii) casusluk suçlarından birisi olmadığından gönderen devletin emniyeti aleyhine suçlar kategorisine dahil edilemeyecektir dolayısıyla da gönderen devletin münhasır yargı yetkisine tâbi olmayacaktır²⁹.

Lazareff, gönderen ve kabul eden devletin münhasır yargı yetkisini, sırasıyla; i) “gönderen Devlet kanunlarına göre cezayı müstelzim olup ve fakat kabul eden Devlet kanunlarınca cezayı müstelzim olmıyan suçlar³⁰”, ii) “kabul eden devlet kanunlarına göre cezayı müstelzim olup gönderen devlet kanunlarınca cezayı gerektirmeyen suçlar³¹” şeklinde şartlara bağlamanın devletlerin münhasır yetkisini anlamsız hale getirdiğini savunmuştur. Ona göre, gönderen devletin emniyeti aleyhine kabul eden devlet ülkesinde işlenen suçlar, bu iki devlet birer NATO müttefiki olduğundan kabul eden devleti de ilgilendirir. Bu itibarla, vatana hıyanet, sabotaj, casusluk gibi suçların kabul eden devletin kanunlarını da ihlâl ettiği kabul edilmelidir. Lazareff’e göre, emre itaatsizlik, firar gibi disiplin cezası gerektiren bazı suçların yalnızca gönderen devleti ilgilendirdiği kabul edilmelidir; bu bakımdan NATO

27 Bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, s. 172.

28 *Ibid.* s. 171.

29 *Ibid.*

30 Bkz. NATO KSA, madde 7(2)(a) ve 7(2)(b)

31 Bkz. NATO KSA, madde 7(2)(b).

KSA gönderen devlete yalnızca disiplin cezası gerektiren fiiller bakımından münhasır yargı yetkisi öngörüp diğer halleri devletlerin mütedahil yetkisine bıraksaydı çok daha münasip olurdu³². Ancak bu analizde, müttefiklerin birbirlerine karşı her daim dostane davranacağı ön kabulünden hareket edilmiştir. Netice itibariyle, NATO KSA'nın münhasır yetkiyi düzenleyen hükümleri uygun düşen olaylar hakkında geçerli olmaya devam edecektir.

Gönderen devletin münhasır yetkisini açıklarken, gönderen devletin askerî kanunlarına tâbi kişilerin kimler olduğu konusuna ve bunun uygulanmasına da değinmek gerekir. Askerî kanunlara tâbi olan kişiler her ülkenin kendi iç hukuk mevzuatınca belirlenir. Askerî kanunlara muhatap olan kişiler arasında her halde kuvvet mensupları bulunur. Ancak sivil unsurların gönderen devletin kurduğu askerî mahkemelerde barış zamanında yargılanması birçok NATO ülkesinin anayasasına aykırı bir durum arz etmektedir. Mesela ABD'nin Uniform Code of Military Justice (Askerî Adalet Yeknesak Kanunu, UCMJ) adlı kanununun madde 2(11) hükmü askerî kanunlara tâbi olan kişileri “*all persons serving with, employed by or accompanying the armed forces without the continental limits of the United States*” şeklinde tanımlayarak i) sivil unsurlar ve ii) kuvvet veya sivil unsur mensuplarının yakınları üzerinde barış zamanında ülke içi ve ülke dışı askerî yargı yetkisi öngörmekteydi. Bu hükmün ABD Anayasası'na uygun olup olmadığı çeşitli davalarda tartışılmıştır. Yüksek Mahkeme, yakınlar üzerindeki askerî yargı yetkisinin Anayasa'ya uygunluğuna *Reid v Covert*³³ ve *Kinsella v Krueger*³⁴ Davalarında hükmetmiş ve fakat daha sonra, 1957 yılında *Reid v Covert* ve *Kinsella v Krueger* Davaları için muhakemenin yenilenmesi neticesinde UCMJ madde 2(11) hükmüne dayanarak yakınlar üzerinde askerî yargı yetkisi kullanımının Anayasa'ya aykırı olduğuna karar vermiştir³⁵. Yüksek Mahkeme'nin *Grisham v Hagan*³⁶, *McElroy v Guagliardo*³⁷ ve *Wilson v Bohlender*³⁸ gibi sonraki kararları da ABD askerî makamlarının barış zamanında yakınlar ve sivil

32 Bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, ss. 172, 293.

33 *Reid v Covert*, 351 US 487 (1956).

34 *Kinsella v Krueger*, 351 US 470 (1956).

35 *Reid v Covert*, 354 US 1 (1957); *Kinsella v Krueger*, 354 US 7 (1957); Bkz. J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, s. 20, dn 62.

36 *Grisham v Hagan*, 361 US 278 (1960).

37 *McElroy v Guagliardo*, 361 US 281 (1960).

38 *Wilson v Bohlender*, 361 US 281 (1960).

unsur mensupları üzerindeki askerî yargı yetkisini önemli ölçüde kaldırmıştır³⁹. Buna muvafık olarak ABD’li bir yakın veya sivil unsur mensubu, kabul eden devlet ülkesinde bir suç işlese bu kişi yahut kişileri yargılamak hakkı ABD askerî makamlarına değil; kabul eden devletin makamlarına ait olacaktır. ABD’nin NATO KSA çerçevesindeki uygulaması da bu vaziyet üzeredir. Ancak, NATO KSA’daki madde 7(2)(a) hükmünün aksine ABD’nin NATO Sahası dışında akdettiği ikili anlaşmalardan bazılarında ABD’nin yargı yetkisinin kapsamını düzenleyen hükümlerde “gönderen devletin askerî kanunlarına tâbi kişiler” ifadesi yer almamaktadır⁴⁰. Mezkûr ifadenin yokluğunda, şayet ABD’ye yakınlar veya sivil unsurlar üzerinde ülke-dışı yetki veren bir kanun kapsamında kalan bir suç işlenirse (e.g.: ABD hükümetine ait bir malın çalınması), ABD askerî makamları bu suçu işleyen yakın veya sivil unsur mensubu hakkında (askerî) yargı yetkisini haiz olur⁴¹.

Umumiyetle devletler, sivil unsur mensuplarını ve “kuvvet veya sivil unsur mensuplarının yakınları”nı askerî kanunların kapsamı dışında tutmaktadırlar. Ancak bu durum ilgili iç ülkenin mevzuatına göre değişebilmektedir⁴². Nihayet belirtilmelidir ki, gönderen devlet, yakınlar hakkında cezaî yargı yetkisini kullanamasa bile disiplin tedbirlerine hükmedebilir⁴³.

2.2. Kabul Eden Devletin Münhasır Yetkisi

Kabul eden Devlet Makamları, bu devletin emniyetine taallük eden suçlar da dâhil olmak üzere, kabul eden devlet kanunlarına göre cezayı müstelzim olup gönderen devlet kanunlarınca cezayı gerektirmeyen suçlar bakımından kuvvet veya sivil unsur mensupları ve bunların yakınları hakkında münhasır yargı yetkisini haiz olacaktır⁴⁴. Burada nazar-ı dikkat olan iki husus mevcuttur: Birincisi, gönderen devletin münhasır salâhiyetini düzenleyen muadil hükümde gönderen devletin askerî kanunlarına tâbi kişiler üzerinde

39 Bkz. P. J. Conderman, note 8, s. 109.

40 Bkz. Agreement under Article IV of the Mutual Defense Treaty between the United States of America and the Republic of Korea, regarding Facilities and Areas and the Status of United States Armed Forces in Korea of 9 July 1966, 17 U.S.T. 1677, 1703, T.I.A.S. No: 6127, 674 UNTS 199 (Güney Kore-ABD KSA) madde 1 (b) hükmü.

41 Bkz. P. J. Conderman, note 8, ss. 109, 111.

42 Bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, s. 158.

43 Bkz. J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, s. 21.

44 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(2)(b) hükmü.

belli durumlar bakımından münhasıran yetkili olduğu belirtilirken; kabul eden devletin münhasır yetkisinde, kabul eden devletin belli hallerde kuvvet mensubu, sivil unsur ve yakınlar üzerinde münhasır yetkiyi haiz olacağı hükme bağlanmıştır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde, muadil hükme nazaran, kabul eden devletin kişi bakımından yetkisi daha geniştir. Zira, gönderen devlet yalnızca askerî kanunlarına tâbi olan kişiler üzerinde münhasır yetki sahibi olabilecektir ve yakınlar askerî kanunlara tâbi değildirler⁴⁵.

İkinci husus ise, gönderen devlet kuvvet mensubu, sivil unsurları ve yakınların ihmali veya icraî hareketinin kabul eden devletin hukukuna göre suç sayılıp gönderen devletin hukukuna göre ise cezalandırılmayan (suç teşkil etmeyen) fiillerden olması gerekliliğidir.

Kuvvet veya sivil unsur mensupları ve yakınların, kabul eden devletin güvenliği aleyhine işledikleri suçlar da bu bent uyarınca kabul eden devletin münhasır yetkisine dahildir.

3. Mütedahil Yetki

Bir olay üzerinde birden çok devletin yetki icra edebilme potansiyeli mütedahil yetkiyi gündeme getirir⁴⁶. Birden çok devletin yetki sahibi olması veya yetkilerin bir arada bulunup birbiri içine girmesi durumunu anlatan mütedahil kaza hakkı⁴⁷ (veya mütedahil yargı yetkisi), NATO KSA'nın İngilizce metninde *concurrent jurisdiction* Fransızca metninde ise *jurisdiction concurrente* tamlamalarıyla ifade edilmiştir⁴⁸. Türkçe resmî tercüme ise mütedahil yargı yetkisi hakkında “kaza salâhiyetlerinin tedahülü” ibaresini kullanmıştır⁴⁹. Yetkinin mütedahil olduğu hallere verilen klasik örnekler bir devletin kamu hizmetlerini ifa etmek üzere bir başka devlete kendi vatandaşlarını görevli olarak göndermesi halidir. Bunlar genellikle, diploması temsilcileri veya yabancı devlette konuşlanan askerlerdir⁵⁰. Keza, iki

45 Bkz. S. Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)*, İstanbul, Beta Yay, 1996, s. 438; M. E. Artuk, A. Gökçen, A. C. Yenidünya, Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C., *Ceza Hukuku Genel Hükümler I*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006, s. 278.

46 Bkz. K. Brookson-Morris, *Conflicts of Criminal Jurisdiction*, *56 The International and Comparative Law Quarterly* 659 (Jul., 2007), s. 660.

47 Bkz. M. Ovacık, *İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü*, Ankara, 2000, s. 81.

48 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(3).

49 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(3) ve madde 7(6)(b).

50 P. M. Dupuy, *Droit international public*, Paris, Éditions Dalloz, 2008, s. 83.

devletin sınırını oluşturan nehrin sınır hattı üzerinde işlenen bir suç, sınırdaş iki devletin mütedahil yetkisini gündeme getirecektir⁵¹. Mütedahil yetki durumunda tarafların yetkinin kapsamı konusunda anlaşmaları önemlidir. Aksi halde yetkiye ilişkin uyuşmazlığı çözmek, yetkinin kapsam ve uygulanma şartlarını belirlemek üzere taraflar arasında tahkimname düzenlenebilir. Hakem mahkemesi, mütedahil yetki durumunu; taraflardan birinin yetkisinin rüçhanlı olduğuna karar vermek ve bu devletin yetkisini öncelikli veya üstün⁵², diğerinin yetkisini ise tâli hale getirmek suretiyle halledebilir⁵³.

Mütedahil yetki durumu NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması'nın yedinci maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülmüş ve böyle bir durumda, gönderen devlet ve kabul eden devletin aynı anda yargı yetkisi sahibi olması halinde, tatbik edilecek ilkeler mezkûr üçüncü fıkranın bentlerinde açıklanmıştır. Buna göre bazı hallerde gönderen devlet rüçhanlı (öncelikli) yetki sahibi olacak bazı hallerde de kabul eden devlet yargı yetkisini öncelikle kullanma hakkını haiz olacaktır⁵⁴.

Devletlerden birine yargı yetkisi kullanma hakkında rüçhan hakkı tanınması diğer devletin bu konuda hiçbir şekilde yargı yetkisi sahip olmaması anlamına gelmez. Rüçhanlı yargı yetkisini haiz olmayan devlet bu konuda mütedahil yetkiye sahiptir ve fakat NATO KSA uyarınca yargı yetkisini kullanabilme sırasında ikincil (tâli) bir konuma itilmiştir. Şayet rüçhanlı yetki sahibi devlet yargılama yetkisinden vazgeçerse, bu durumda rüçhan hakkı sahibi olmayan devlet sahip olduğu mütedahil yetkisini kullanabilir⁵⁵. NATO KSA'daki bu durum, bir taşınmaz üzerinde yalnızca iki adet ipotek şerhi bulunması durumuna benzetilebilir. Zira, birinci ipotek terkin edilip silindiğinde, ikinci ipotek ilk sıraya yükselecektir.

51 Bkz. Washington ve Oregon Eyaletlerinin ortasından geçen Kolombiya Nehri üzerinde işlenen bir suç hakkında iki eyaletin mütedahil yetkisini tartışan bir metin için bkz. *Concurrent Jurisdiction of States over Boundary Waters*, 22 *Harvard Law Review* 599, (June, 1909), ss. 599-600.

52 Erman, "rüçhanlı yargı yetkisi" bahsini "üstün yargı yetkisi" olarak ele almıştır. Bkz. S. Erman, Erman, S., *Askeri Ceza Hukuku: Umumi Kısım ve Usûl*, İstanbul, 1983, ss. 113-115.

53 Bkz. *Wedding v Meyler*, 192 U.S. 573, s. 584.

54 Bkz. P. J. Conderman, note 8, s. 110; S. Lazareff, *Le Statut des Forces de l'OTAN*, note 13, s. 180.

55 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(3)(c) hükmü.

Rüçhanlı yetkiye sahip olmayan devlet, yargı yetkisini kullanabilmek için rüçhan hakkını haiz bulunan devletten yetkisinden feragat etmesini talep edebilir⁵⁶. Rüçhanlı yetkiye sahip devlet rüçhan hakkından feragat ederse, mütedahil yetkiye sahip olan diğer devlet yargı yetkisini kullanabilecektir.

3.1. Gönderen Devletin Rüçhanlı (Öncelikli) Yetkisi

Gönderen devletin askerî makamları aşağıdaki üç durumda kuvvet veya sivil unsur mensupları üzerinde yargı yetkisini rüçhanıyetle kullanmak hakkını haiz olacaklardır⁵⁷:

Birincisi, sadece gönderen devletin malına veya emniyetine işlenen suçlardır. İkincisi, sadece gönderen devletin kuvvet veya sivil unsur mensubunun veya bir yakının şahsına veya malına karşı yine bir kuvvet veya sivil unsur mensubu veya bunların bir yakınının işlediği suçlardır (*inter se*, kendi aralarındaki suçlar)⁵⁸. Üçüncüsü ise, resmî vazife esnasında veya resmî vazifenin ifası dolayısıyla bir fiil veya ihmalden doğan suçlar hakkında gönderen devletin yargı yetkisini kullanmada rüçhan hakkına sahip olmasıdır⁵⁹.

Yukarıda sayılan üç kategori hakkında gönderen devlet rüçhanlı yargı yetkisine sahiptir ancak buna ilgili maddenin dördüncü fıkrasında bir istisna öngörülmüştür. Buna göre fail yukarıda açıklanan şartlara uysa dahi eğer kabul eden devletin vatandaşıysa veya kabul eden devlet ülkesinde mutaden mukimse gönderen devlet o kişi üzerinde rüçhanlı yargı yetkisi sahibi olamayacaktır⁶⁰.

3.1.1. Sadece Gönderen Devletin Malına veya Emniyetine Karşı Suçlar ve Kendi Aralarındaki Suçlar

Yalnızca gönderen devletin malına veya emniyetine karşı yönelik olarak işlenmiş suçlar hakkında ve gönderen devlet kuvvet mensupları, sivil unsur

56 Bkz. J. Voetelink, 2015, note 27, s. 91.

57 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(3)(a) hükmü. Erman rüçhanlı yargı yetkisi yerine üstün yargı yetkisi şeklindeki tercümeyle tercih etmiştir ancak NATO KSA'nın resmi tercümesinde tercih edilen rüçhanlı yargı yetkisi veya buna alternatif olarak kullanılan öncelikli yargı yetkisi ibareleri daha yaygın kullanıldığından bu çalışmada üstün yargı yetkisi terkibi kullanılmayacaktır. Bkz. S. Erman, Askerî Ceza Hukuku, note 52, ss. 113, 115.

58 NATO KSA, note 1, madde 7(3)(a)(i) hükmü.

59 NATO KSA, note 1, madde 7(3)(a)(ii) hükmü.

60 NATO KSA, note 1, madde 7(4); S. Erman, *Askerî Ceza Hukuku*, note 52, s. 114.

mensupları ve yakınların kendi aralarındaki suçlar hakkında gönderen devletin rüçhanlı yetkisi öngörülmüştür⁶¹. Daha ayrıntılı izah etmek gerekirse:

- i) Gönderen devletin kuvvet veya sivil unsur mensubu tarafından sadece gönderen devletin malına veya emniyetine karşı işlenen suçlarda,
- ii) Gönderen devletin kuvvet veya sivil unsuru mensubu tarafından, gönderen devletin kuvvet veya sivil unsuru mensubu veya bunların yakınlarının şahsına veya malına karşı işlenen suçlarda gönderen devlet yargı yetkisini kullanmakta öncelik hakkına sahiptir.

Orijinal metinde geçen İng. offences *solely* against..., Fr. les infractions portant atteinte *uniquement* à la...⁶² bu satırların yazarı tarafından vurgulanan “solely ve uniquement” ibarelerden anlaşılmaktadır ki fail, işlediği bir suçla hem gönderen devletin hem de kabul eden devletin malına veya güvenliğine zarar vermiş olsa böyle bir olayda gönderen devletin münhasır yetkisi söz konusu olmayacaktır⁶³.

İçinde hem gönderen devlet hem de kabul eden devlet kuvvetlerinden kişiler taşıyan bir aracın sürücüsü gönderen devlet asker veya sivil unsurlarından biri olsa ve gece eğlenceden sonra alkollü şekilde araç kullanarak askerî üs bölgesindeki lojmanlarına dönmek üzereyken kaza yaparak araçtaki gönderen devlet ve kabul eden devlet kuvvet mensuplarının ağır yaralanmasına veya ölmesine sebebiyet verse bu durumda bakılır⁶⁴: Olayın mesai saatleri dışında ve eğlenceden dönme esnasında olması, resmî vazife esnasında ve resmî görevin ifası dolayısıyla gerçekleştiği iddiasını büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır. Eğer fail, fiili resmî görev esnasında veya resmî görevi dolayısıyla gerçekleştirmediyse, kabul eden devlet rüçhanlı yetkiyi

61 NATO KSA, note 1, madde 7(3)(a) ve 7(3)(a)(i) hükümleri aşağıdaki gibidir:

a) Gönderen devletin askerî makamları aşağıdaki hallerde bir kuvvet veya sivil unsur mensubu hakkında kaza salâhiyetlerini rüçhaniyetle kullanmak hakkını haiz olacaklardır.

i) Münhasıran gönderen devletin malına veya emniyetine veya münhasıran bu devlet kuvveti veya sivil unsuru mensubunun veya bir yakınının şahsına veya malına karşı işlenen suçlar...

62 Vurgu metne ait değildir.

63 Bkz. O. Çelen, NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine Göre Rüçhanlı Yargı Yetkisi, 92 *Askerî Adalet Dergisi* (Ocak 1995), Available at <https://bit.ly/2SVY0li> (erişildi 09.10.2024); S. Erman, note 52, s. 115.

64 Cf. *Aitchison c. Whitley*, 43 *Revue Critique de Droit International Privé* 602 (1954) s. 602 et seq.

haiz bulunacaktır. Zira, 7(3)(a) hükmünde sayılan hallerin dışındaki diğer tüm durumlarda kabul eden devletin rüçhanlı yargı yetkiye sahip olduğu belirtilmiştir⁶⁵. Böylece vuku bulacak olaylar hakkında NATO KSA, kabul eden devletin yargı yetkisini haiz olmasını kural, gönderen devletin kaza hakkına sahip olmasını ise istisna olarak formüle etmiştir⁶⁶.

3.1.2. Resmî Vazife Esnasında veya Resmî Görevin İfası Dolayısıyla İşlenen Suçlar

Gönderen devlet kuvvet veya sivil unsur mensuplarının resmî vazifeleri esnasında veya resmî görevlerinin ifası dolayısıyla işledikleri suçları gönderen devletin rüçhanlı yargı yetkisine dahil eden hükmün ilgili kısmı aşağıda alıntılanmıştır:

- a) *Gönderen devletin askerî makamları aşağıdaki hallerde bir kuvvet veya sivil unsur mensubu hakkında kaza salâhiyetlerini rüçhanîyetle kullanmak hakkını haiz olacaklardır.*
  - i) *Resmî vazifenin ifası dolayısıyla bir fiil veya ihmalden mütevellit suçlar*⁶⁷.

Hüküm yeterince açık görünse de resmî görevin belirlenmesi uygulamada pek kolay olmamakta ve devletler arasında kimin yargı yetkisini kullanacağı noktasında ciddi diplomatik krizlere sebep olabilmektedir. Bu sebeple resmi vazifenin belirlenmesi konusu kilit önemdedir. Aşağıda bazı NATO ülkelerinin resmî görevin belirlenmesi konusundaki uygulamalarına değinilecektir⁶⁸.

NATO KSA'nın hazırlık çalışmalarında ceza davalarının hızlı görülmesini temin için resmi görev statüsünün belirlenmesi hususunun gönderen Devlet makamlarına ait olacağı belirtilmiş ve fakat Anlaşmaya görev statüsünün tespitini hangi devletin yapmaya ehil olduğu konusunda açık bir hüküm dercedilmemiştir⁶⁹. Dahası, NATO KSA'nın müzakerelerinde görev

65 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(3)(b) hükmü.

66 Bkz. S. Erman, *Askerî Ceza Hukuku*, note 52, s. 113.

67 NATO KSA, note 1, madde 7(3)(a) ve 7(3)(a)(ii) hükümleri

68 Resmî görevin belirlenmesi hakkında Türk uygulamasına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. M. C. Kul, *Uluslararası Hukukta Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, ss. 238-249. Türkiye-NATO ilişkileri hakkında ise bkz. Ahmet Ulutaş, *Uluslararası Örgütler Hukuku*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2023, s. 184 vd.

69 R. R. Baxter, *Criminal Jurisdiction in the NATO Status of Forces Agreement*, Proceedings (American Bar Association. Section of International and Comparative Law), (July 12 and July 25, 1957), s. 78.

statüsünün belirlenmesini tahkim konusu yapmayı öneren Portekiz'in formülü benimsenmemiştir⁷⁰. NATO KSA'nın hazırlık çalışmalarında Fransız delegesi “*membre d'une Force armée en service*: görevdeki bir kuvvet mensubu” terkinin manasının kesinleştirilmesini vuzuha kavuşturulmasını istemiştir⁷¹. İtalyan delegesi ise, bir kuvvet mensubunun görev statüsünde kabul edilebilmesi için yaptığı fiillerin görevin ifasına matuf olması gereğinin yanı sıra bir de görevle mahdut (sınırlı) olması lazım geldiğini savunmuştur. Kabul eden devletin yabancı kuvvetler üzerinde sahip olabileceği yargı yetkisinin kapsamını genişletip gönderen devletin yargı yetkisini daraltmaya yönelik İtalyan formülü aşağıdaki örnekle açıklanmıştır: Bir şehirden diğerine resmî görev gereği olarak gitmesi gereken sürücü şahsî nedenlerle yoldan sapar ve daha farklı bir yol tercih eder. Sürücünün şahsî nedenlerle saptığı yeni yolda kaza yapması halinde fiili, görevin ifasına matuf olsa da görevin sınırları dahilinde olarak değerlendirilmez. Kanada delegesi ise, görev kapsamında sayılacak fiilin verilen belli bir görevin sırasını, insicamını takip etmesi gerektiğini belirtmiştir. Çalışma Grubu meseleyi tartıştıktan sonra Kanadalı delegenin teklifine İngilizce bir karşılık bulmanın zorluğunu ve öte yandan, hangi fiilin verilen görevle insicam içinde olduğunu hangisinin olmadığını tarif etmenin de bir başka müşkül olduğuna kâni gelmişlerdir⁷².

Görev statüsünün belirlenmesi, devletlerin “görev” mefhumuna farklı anlamlar yüklemesi⁷³ veya suçun görev statüsü kapsamında işlenip işlenmediği hakkında kendi millî kriterlerine müracaat etmeleri sebebiyle uyumsuzluklara sebep olan hassas bir konudur⁷⁴.

Görev statüsü kapsamında işlenen suçların tespiti ve görev belgelerinin ne şekilde muamele göreceği hususunda NATO ülkelerinin zamanla değişen uygulamaları üç ana gruba ayrılabilir. Bunlardan birincisi, gönderen devletin görev statüsüyle ilgili tespitine veya düzenlediği görev belgesine

70 Procès-verbaux de Group de Travail sur le Statut des Forces de l'OTAN, Summary Record of a meeting of the Working Group on Status of Forces (23 April 1951), MS-R (51) 14, para 28.

71 Documents du Sous-Comité juridique du Group de Travail, MS (J) R (51) 12. İlgili devletlerin anlaşmasına göre görev statüsünün belirlenmesi tahkime de götürülebilir. Tahkim uygulaması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, ss. 211-218.

72 Bkz. note 70, MS-R (51) 18.

73 ABD ve Fransız düzenlemelerinin görev kavramına yükledikleri çeşitli manalar için bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, s. 193.

74 S. Lazareff, 1964, note 13, s. 191.

kabul eden devletçe üstünlük tanınıp itibar edilmesidir⁷⁵. İkincisi ve en yaygın şekilde benimseneni: Gönderen devletin görev statüsüyle ilgili yaptığı tespit veya düzenlediği görev belgesini, aksi ispatlanana kadar geçerli sayıp neticeye kabul eden devletin mahkemesinin karar vermesidir⁷⁶. Üçüncü bir yol ise suçun görev statüsü kapsamında işlenip işlenmediğini belirlemek için hakeme müracaat etmektir. Ancak hakem usulü NATO KSA'nın hazırlanması sürecinde Çalışma Grubu tarafından reddedilmiştir⁷⁷. Buna rağmen bazı Fransız Mahkemeleri hakem usulünü denemişlerdir⁷⁸.

Resmi görevin ifası esnasında veya ifası dolayısıyla işlenen suçların tespiti ve görev belgeleri hakkında diğer NATO ülkelerinin uygulaması ise, umumiyetle, aksi ispat edilinceye kadar görev belgelerinin geçerli sayılması şeklindedir⁷⁹. Bir diğer deyişle, olay anında veya daha sonra kendilerine bir görev belgesi sunulan kabul eden devlet yetkilileri bu belgeye itibar ederler; ta ki suçun resmi görev esnasında veya resmi görev dolayısıyla işlenmediği ispatlanmış bulunsun.

Almanya, yabancı kuvvetlerin Alman ülkesinde bulunmasına ilişkin vaziyeti 1995 yılında çıkartılan bir kanunla düzenlemiştir. Almanya uygulamasına göre görev belgelerinin tanzimi ve Alman makamlarına sunulması gönderen devletin yetkisi dahilindedir ve bu belgeler aksi ispat edilinceye kadar geçerlidir⁸⁰. Belçika uygulamasında ise, görev belgeleri gönderen devletin askerî ataşeliği tarafından düzenlenip kabul eden devlet makamına gönderilmektedir. Görev belgesinin olay bakımından gerçeği yansıtır yansıtmadığı (suçun resmi vazife esnasında veya resmi vazifenin ifası dolayısıyla işlenip işlenmediği) hususunda bir uyuşmazlık çıkarsa bu uyuşmazlık diplomatik müzakerelerle çözümlenmeye çalışılmaktadır⁸¹.

75 Bkz. Ö. İ. Akipek, NATO Kuvvetleri Sözleşmesine Göre Vazife... note 23, s. 21.

76 *Ibid.* s. 23.

77 Bkz. MS-R(51) 14, note 70, para 28.

78 Bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, ss. 211-212; Ö. İ. Akipek, NATO Kuvvetleri Sözleşmesine Göre Vazife... note 23, s. 22.

79 Bkz. J. Voetelink, 2013, note 26, s. 208. Resmi görevin ifası esnasında veya ifası dolayısıyla işlenen suçların tespiti ve görev belgelerinin Türkiye ve diğer NATO ülkeleri arasında nasıl muamele gördüğüne dair ayrıntılı bilgi için bkz. M. C. Kul, note 68, ss. 238-249.

80 Alman uygulamasına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Gesetz über die Rechtsstellung ausländischer Streitkräfte bei vorübergehenden Aufenthalten in der Bundesrepublik Deutschland vom 20 Juli 1995, BGBl 1995 II 554. <http://rw22big3.jura.uni-sb.de/BGBl/TEIL2/1995/19950554.2.HTML>, (erişildi 18.10.2024).

81 Bkz. B. S. Kort, NATO Mensuplarının Hukuki Statüsü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 95.

Birleşik Krallık, gerek NATO KSA kapsamında olsun diğer anlaşmalar kapsamında olsun ülkeye gelen yabancı kuvvetlerin durumuna şâmil olmak üzere Visiting Forces Act 1952 (Misafir Kuvvetler Kanunu) çıkartmıştır⁸². Bundan önce çıkarttıkları kanunlar ise Visiting Forces (British Commonwealth) Act 1933, Allied Forces Act 1940 ve The United States of America (Visiting Forces) Act 1942 şeklindedir. 1942 tarihli Kanun uyarınca, Birleşik Krallık'taki ABD kuvvetleri üzerinde cezaî konularda münhasır yetkiyi ABD haiz olmuştur. 1948 yılında Birleşik Krallık, ABD'ye verdiği münhasır yetki tavizini geri çekeceğini ilan etmiştir. Ancak NATO KSA yürürlüğe girinceye dek Birleşik Krallık'taki ABD kuvvetleri hakkında The United States of America (Visiting Forces) Act 1942 ile verilen tavizler geçerli olmuştur⁸³.

Birleşik Krallık Visiting Forces Act 1952 uyarınca, görev belgeleri gönderen devletçe tanzim edilir ve aksi ispat edilinceye kadar geçerli olarak muamele görür⁸⁴. Visiting Forces Act 1952'ye göre görev belgesi aksi ispatlanıncaya kadar suçun görev esnasında veya görevin ifası dolayısıyla işlendiğine yeterli kanıt oluştursa da bu yönde nihai belirleyici nitelikte bir delil değildir. Zira, Birleşik Krallık Mahkemesi önünde görev belgelerinin suçun görev statüsü kapsamında işlendiğine dair çürütülebilir bir karine teşkil ettikleri kabul edilmektedir⁸⁵. Snee ve Pye bu kanunun uygulanmasının ABD ile Birleşik Krallık arasında görev belgeleri bakımından bir problem çıkarmadığını belirtmektedir⁸⁶. Visiting Forces Act 1952'in ilk taslağında görev statüsünün belirlenmesi noktasında gönderen devletin tanzim ettiği görev belgesi nihai belirleyici nitelikte kabul görecekti. Ancak bu formül, kanun taslağının görüşüldüğü parlamento tartışmalarında önemli bir muhalefetle

82 The United Kingdom, Visiting Forces Act 1952, Section 1. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6and1Eliz2/15-16/67/section/1> (erişildi 14.10.2024).

83 R. R. Baxter, 1958, note 69, s. 73.

84 Bkz. Visiting Forces Act 1952, note 357, Section 11(4). "Where a person is charged with an offence against United Kingdom law and at the time when the offence is alleged to have been committed he was a member of a visiting force or a member of a civilian component of such a force, a certificate issued by or on behalf of the appropriate authority of the sending country, stating that the alleged offence, if committed by him, arose out of and in the course of his duty as a member of that force or component, as the case may be, shall in any such proceedings as aforesaid be sufficient evidence of that fact unless the contrary is proved". Ayrıca bkz. Section 3.

85 Bkz. J. Voetelink, 2013, note 26, s. 208; G. Stambuk, note 11, s. 86.

86 Bkz. J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, ss. 51-52.

karşılaşılınca değiştirilmiş⁸⁷ ve görev statüsünün belirlenmesi konusunda kabul eden devlet olarak Birleşik Krallık makamlarının takdir veya itiraz hakkına kapı aralanmıştır. Kanada uygulaması Birleşik Krallık'ın uygulamasına benzer niteliktedir. Gönderen devlet askerî makamlarınca düzenlenen görev belgesi Kanada Mahkemesi'ne sunulduğunda bu belge hakkında hâkim karar vermektedir. Mahkeme, gönderen devlet askerî makamlarının görev statüsü hakkında yaptıkları tespiti umumiyetle geçerli saymaktadır⁸⁸.

Hollanda ise görev belgelerinin nasıl muamele görmesi gerektiği hakkında ABD ile ikili anlaşma yapmıştır. Buna göre, Hollanda'daki ABD askerî makamları görev belgesi düzenleyerek Hollanda makamlarına gönderirler. Hollanda Dışişleri Bakanlığı görev belgesi hakkında olumlu görüş beyan ederse (olayın resmi görevin ifası esnasında veya ifası dolayısıyla olduğuna kanaat getirirse) bu görüşünü Adalet Bakanlığı üzerinden suçun işlendiği yerin savcılığına gönderir. Bunun üzerine savcılık dosya hakkında yetkisizlik kararı verir⁸⁹.

Fransa'nın, gönderen devletin görev statüsünün tespitine yaklaşımı ve gönderen devletçe tanzim edilen görev belgelerinin Fransız makamları tarafından göreceği muamele hakkındaki uygulaması ise aşağıdaki gibidir: 2 Aralık 1953'te Nanterre'de meydana gelen olayda ABD kuvvetlerine mensup Çavuş John Sacommandi, şahsî otomobiliyle giderken, saat 20:45 dolaylarında bisikletiyle hareket halinde olan M. Bouleau'ya çarparak yaralanmasına sebep olmuştur. Seine ilk derece mahkemesinin gördüğü dava hakkında ABD askerî makamları, olayın Sacommandi'nin Neuilly'deki Amerikan Hastanesi'ndeki görevinden kendi evine dönüşü esnasında gerçekleştiğini ve dolayısıyla olay bakımından ABD askerî makamlarının rüçhanlı yargı yetkisi bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Yine ABD askerî makamlarına göre, olayın resmi görev statüsü kapsamında bulunduğu ABD askerî makamları tarafından tespit edilmiş oluşu hem ceza mahkemesi hem de hukuk mahkemesi üzerinde bağlayıcı niteliktedir. Nitekim, Seine Mahkemesi de olayın resmî görev statüsü kapsamında gerçekleştiğini ve Fransa'nın yetkisiz olduğuna hükmetmiştir⁹⁰. Görüldüğü gibi yukarıdaki davada Seine

87 Bkz. J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, s. 51, dn. 242.

88 G. Stambuk, note 11, s. 86.

89 Bkz. B. S. Kort, note 81, s. 96.

90 Buradaki yetkisizlik rüçhanlı yetki kapsamında değerlendirilmelidir. Zira, ABD askerî makamları Sacommandi hakkında yargı yetkilerini kullanmazsa Fransa yetkili olacaktır.

Mahkemesi, ABD makamlarının yaptığı görev statüsü tespitine ve hazırladıkları görev belgesine itibar ederek bunu karine olarak geçerli saymıştır⁹¹.

Bir diğer olayda ise, Ensey adlı bir ABD'li kuvvet mensubu Orly Havalimanı'ndaki görevinden evine dönerken şahsî otomobiliyle bir kadına çarpmıştır. Seine İlk Derece Mahkemesi'nde görülen davada ABD askerî makamları Ensey'in görev yaptığı Orly Havalimanı'ndan mümkün olan en kısa yoldan evine dönmekte olduğunu ve olayın bu sebeple görev statüsü kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Mahkeme ise, Ensey ve davacı kadına mehil vererek görev statüsünün belirlenmesi için hake-me gidilmesi gerektiğine ve hakem kararının da bekletici mesele olduğuna hükmetmiştir⁹². Ancak, yerel mahkemenin bu kararı Paris İstinaf Mahkemesince bozulmuştur. Paris İstinaf Mahkemesi, bozma gerekçesi olarak NATO KSA'da görev statüsünün belirlenmesi hakkında hakem usûlüne işaret eden herhangi bir hükmün bulunmadığını vurgulamıştır. Ayrıca İstinaf Mahkemesi, NATO KSA'daki hakem usûlünün ceza davaları bakımından değil fakat zarar ve ziyanın tespitine ilişkin olduğunu da belirtmiştir.⁹³

Fransız Mahkemeleri'nden bir diğer uygulamaya göre ise Mahkeme, görev belgesini veya ABD askerî makamlarının görev statüsüne ilişkin yaptıkları tespiti bir karine olarak kabul etmek yerine, suçun görev statüsü kapsamında işlenip işlenmediğine dair kendi kriterleri üzerinden inceleme yapma yolunu tercih etmiştir. 8 Ağustos 1953 tarihinde şahsî otomobiliyle seyreden Sykes, Martinerie Üssü'nden görev yerine dönmektedir. Bu esnada meydana gelen kaza sebebiyle Sykes, taksirle öldürme suçunu işlediğinden bahisle Fransa'da mahkeme önüne çıkarılmıştır. Yapılan yargılama neticesinde ilk derece Mahkemesi, kendi kriterleri üzerinden değerlendirme yaparak olayın resmî vazife esnasında veya resmî vazifenin ifası dolayısıyla gerçekleştiğine karar vermiş ve dolayısıyla olay bakımından Mahkemenin yetkisiz olduğuna hükmetmiştir⁹⁴. Ancak Fransız ilk derece

---

Ancak ABD askerî makamları olayın resmî görev statüsü kapsamında gerçekleştiğini ve kendilerinin rüchanlı yetkiyi haiz olduklarını bildirdiklerinden dolayı Seine Mahkemesi yetkisizlik kararı vermiştir. Bkz. *Affaire Bouleau et M.P. c/ Sacommandi John, Le Tribunal de Première Instance de la Seine, 17e Chambre, 2 juillet 1954.*

91 Bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, s. 208.

92 Seine, 17e Chambre Correctionnelle, 29 octobre 1954; S. Lazareff, 1964, note 13, s. 212.

93 Cour d'Appel de Paris, 12e Chambre, 27 avril 1955; S. Lazareff, 1964, note 13, s. 212.

94 Bkz. *M.P. c/ Sykes, Tribunal de Grande Instance de Châteauroux, 18 janvier 1954; M.P. c/ Sykes, Cour d'Appel de Bourges, 1 juillet 1954.*

Mahkemesi'nin görev statüsü hakkında kendi değerlendirmesini yapmasından sonra NATO KSA'ya atif yapması ne NATO KSA'nın ruhu ile ne de NATO KSA'nın hazırlık çalışmalarıyla bağdaşmaktadır⁹⁵.

1 Mart 1952 tarihinde, Fransa'nın Melun şehrinde gerçekleşen Amerikan karşıtı bir nümayiş esnasında, şehrin ana caddelerinden birinde ABD'ye ait bir askerî kamyon bulunmaktadır. Kamyonun etrafı protestocular tarafından çevrilmiş iken bir protestocu askerî kamyonun sürücüsünü tehdit etmiştir. Sürücüyü tehdit eden Labella isimli protestocu kamyonun kaputuna tutunmuştur. Panikleyen sürücü, Labella'yı kamyonun üstünden atmak istemiş ve bir duvarla kamyon arasında sıkışarak ölmesine sebebiyet vermiştir. ABD askerî makamları, 22 Ekim 1953 tarihli mektuplarında, Labella Olayı hakkında; askerî kamyonun sürücüsü Onbaşı Zerfoss'un olay esnasında görevi başında bulunduğu, dolayısıyla olayın ABD'nin rüçhanlı yargı yetkisine dahil olduğunu belirtmişlerdir⁹⁶. Bunun üzerine Fransız sorğu hâkimi, Labella Olayı'nda ABD askerî makamlarının rüçhanlı yargı yetkisini haiz olduğuna karar vermiştir⁹⁷.

Fransa'nın görev belgelerinin göreceği muamele ve görev statüsünün tespiti hakkındaki güncel uygulamasına ise Adalet Bakanlığı'nın yerel adli makamlara gönderdiği bir talimatname yön vermektedir. Buna göre, görev belgesi gönderen devlet askerî makamları nezdinde çalışan bir hukukçu veya hâkim tarafından düzenlenmişse bağlayıcı olarak muamele görecek ancak bir hukukçu vasfı bulunmayan bir komutan tarafından düzenlenmişse bağlayıcı olarak kabul edilmeyecektir⁹⁸.

Yunanistan resmi görev statüsünün belirlenmesi hakkında ABD ile ikili anlaşma yapmıştır. Buna göre ABD askerî makamları, Yunan makamlarından yargı yetkisinden feragat etmelerini isterse bu talepleri kabul edilecektir. Buna mukabil, Yunanistan yargı yetkisini kullanmak konusunda özel önem atfettiği (özellikle ağır cezayı müstelzim olan) suçlar bakımından yargı yetkisini rüçhanlı (öncelikli) olarak haiz olacaktır. Kanada uygulamasında ise, görev belgeleri gönderen devletin askerî makamları tarafından hazırlanıp Kanada Mahkemeleri'ne sunulmaktadır. Görev belgesi aksi ispat

95 Bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, s. 210.

96 Bkz. S. Lazareff, 1964, note 13, s. 205.

97 S. Erman, *Askerî Ceza Hukuku*, note 52, s. 120.

98 G. Stambuk, note 11, s. 86.

edilinceye kadar geçerli kabul edilmekte, Görev belgesine itiraz edip aksini ispata çalışmak, Savcı'nın uhdesindedir. İzlanda, Norveç ve Portekiz'de ise gönderen devletçe verilen görev belgeleri aksi ispat edilinceye kadar geçerli sayılmaktadır⁹⁹.

Pye ve Snee'nin belirttiğine göre, görev belgelerinin göreceği muamele İtalyan uygulamasında diğer NATO ülkelerine göre farklılık arz etmektedir. Zira, İtalya, görev belgeleri veya görev statüsü hakkında gönderen devletin tek taraflı karar verme yetkisine en mesafeli yaklaşan devlet mevkiindedir. Görev belgelerinin yerel kanun uygulayıcılar nezdinde ne şekilde itibar göreceği hususunda ne bir kanun ne de bir Adalet Bakanlığı genelgesi mevcuttur. Her ne kadar İtalyan Mahkemeleri, görev statüsünün belirlenmesinin veya görev belgesinin belirleyici nitelikte olmasının askerî makamlara ait bir iş olduğunu kabul etse de bazı mahkemelerde farklı uygulamalar söz konusu olabilmektedir. Genellikle, gönderen devlet askerî makamları tarafından tanzim edilen görev belgesi üzerine İtalyan Mahkemeleri davayı askıya almaktadırlar. Ancak, görev belgesi hakkında İtalyan hâkimi karar verdiği için gönderen devlet her zaman memnun kalmayabilmektedir¹⁰⁰. Stambuk'un aktardığına göre, İtalya'da yerel adli makamların görev belgeleri konusundaki tutumlarında bir yeknesaklık bulunmamaktadır¹⁰¹. Kort ise, İtalyan uygulaması hakkında şunları nakletmektedir: *Görev belgelerini gönderen Devlet düzenler ve aksi ispat edilinceye kadar görev belgeleri İtalyan Mahkemeleri'nde geçerli olarak muamele görür. İhtilaf halinde İtalyan Dışişleri Bakanlığı'ndan görüş alınmak suretiyle çözüm üretilir*¹⁰².

Görev belgelerine ve görev statüsüne dair NATO sahası dışından bir örnek vermek gerekirse: *Girard Davasında* ABD ve Japonya olayın görev statüsü kapsamına girip girmediği hususunda ihtilafa düştü. Japonya olayda kendisinin yetkili olduğunu iddia ederken ABD ise askerinin üs bölgesinde ve görevi başındayken fiili işlediğini ileri sürerek olayın ABD'nin rüçhanlı yetkisine dahil olduğunu savunmuştu. *Girard Davasında* ABD'nin askerî üs bölgesinde talime ara verildiği sırada Girard adlı askere başında beklemesi ve kollaması için bir makineli tüfek ve bazı eşyalar teslim edilmişti. Bu

99 B. S. Kort, note 81, s. 96.

100 Bkz. J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, s. 53.

101 G. Stambuk, note 11, s. 86.

102 Bkz. B. S. Kort, note 81, s. 96; O. Çelen, note 63.

sırada halktan bazı insanlar da üs yakınında boş mermi kovani topluyorlardı. Girard, tüfeğin içine boş mermi kovani koyarak çevrede boş mermi kovanelerini toplayan yaşlı bir Japon kadına ateş etti. Yaralanan yaşlı kadın kan kaybindan öldü¹⁰³. Sne ve Pye, bu olayın görev statüsü kapsamında işlendiği kanaatindedirler. Onlara göre, görev statüsü askerlerin işleyeceği suç tipine ilişkin bir tanımı içermez bilakis askerlerin bulunduğu görev durumuna işaret eder. Aksi halde gönderen devletin rüçhanlı yargı yetkisini haiz olacakları çok az durum olacaktır¹⁰⁴.

Bir kuvvet mensubunun görev statüsünden yararlanmasında belirleyici rol oynayan görev belgeleri çokça tartışılmış ve eleştiri konusu olmuştur. Birleşik Krallık'taki ABD kuvvetlerinin görev statüsü kapsamında sayılan fiillerini eleştiren İngiliz parlamenter W. W. Hamilton, son otuz yıllık süreçte ABD kuvvet mensuplarının orantısız ve sorumsuzca hareket ettiğini vurgulamıştır. D. Campbell'in verdiği örnekler arasında ise, Londra'nın batısında yer alan Northolt'taki ABD üssünde çalışan İngiliz işçinin ateşli silahla vurularak yaralanması olayı; bir otomobili çalan ABD'li erbaşın (NCO) Kent Şehri'nde Manston Üssü'nden çıkması ve altı İngiliz sivil vatandaşını yaralaması ve diğerlerinin yanı sıra bir Kraliyet Hava Polis Memurunu öldürmesi hadisesi yer almaktadır. Campbell, ABD'li kuvvet mensuplarının görev statüsü dolayısıyla Birleşik Krallık'ın yargı yetkisinden kurtuldukları ve ABD askerî makamlarının yargı yetkisine tabi olduklarını burada ise özellikle trafik kazalarıyla sebep oldukları taksirle öldürme fiillerinden çok ufak cezalarla kurtulduklarını belirtmektedir. Dahası, görev statüsünden yararlandıkları için bu tür trafik kazalarında tazminat dahi ödememektedirler. İngiltere'nin Cornwall mevkiindeki nükleer silah fabrikasında koruma olarak görev yapan ABD'li bir deniz kuvvetleri mensubu, 1979 yılında SUV tipi aracıyla ters yöne girerek yüksek hızda ilerlerken 17 yaşında bir İngiliz gencin ölümüne sebep olmuştur. İbrahim ettikleri görev belgesiyle İngiliz yerel otoritelerinin soruşturmasını durduran ABD askerî makamı, olayın failini Londra'nın merkezinde bulunan ABD Askerî Mahkemesi'nde yargılayarak yalnızca bir Amerikan doları cezaya çarptırmışlardır¹⁰⁵. Neticesinde,

103 *Girard Davasına* ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz. M. C. Kul, note 68, ss. 184-187.

104 J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, s. 50.

105 HC Deb 19 December 1983 vol 51 cc90-108, Available at: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1983/dec/19/visiting-forces-act-1952> (erişildi 14.10.2024).

kabul eden devlette benzer suç tipi için öngörülen cezaya nispetle çok hafif bir ceza veya sadece bir disiplin cezası verilen gönderen devlet yargılamaları, kabul eden devletin kamu vicdanında adalet duygusunun incinmesine sebep olmaktadır.

Stambuk'un aktardığına göre, NATO KSA'nın ilk yıllarındaki uygulamasında gönderen devletler bir olayın görev statüsü kapsamında olduğu konusunda sağlam mesnetler ileri sürmeksizin kabul eden devletin görev belgesine itibar etmesini bekliyorlardı¹⁰⁶. Ancak, zamanla bu uygulama değişmiş ve kabul eden devlet ve gönderen devlet arasında daha adil bir zemine oturmuştur. Bununla birlikte NATO ülkelerinde değişen uygulamalar mevcuttur¹⁰⁷. Her devlet bir olayın resmî görev statüsü kapsamında değerlendirilip değerlendirilmemesi gerektiği noktasında en iyi argümanları seçerek karşı tarafı kaybettirebilir. Dolayısıyla bir olayın resmî görev kapsamında olup olmadığını belirlemek tek başına gönderen devletin veya kabul eden devletin belirleyici olduğu bir alan değildir. Somut olayın özellikleri ve kullanılan argümanların niteliği bir olayda gönderen devlete veya kabul eden devlete avantaj sağlayabilir¹⁰⁸.

3.2. Kabul Eden Devletin Rüçhanlı (Öncelikli) Yetkisi

Mütedahil yetki durumunda NATO KSA yetkiyi gönderen ve kabul eden devlet arasında taksim etmiştir. Bu taksim, bir suç üzerinde yargı yetkisini kullanmakta hangi devletin menfaatinin fazla olduğuna, suçun hangi devletin kanunlarını ve kamu düzenini ihlâl ettiğine bakılmak suretiyle oluşturulmuştur. NATO KSA, gönderen devlet kuvvet veya sivil unsur mensuplarının resmî vazifeleri esnasında veya resmî görevlerinin ifası dolayısıyla işledikleri suçları gönderen devletin rüçhanlı yargı yetkisine tâbi kılmıştır. Bunun yanı sıra, gönderen devlet kuvvet ve sivil unsur mensuplarının sadece gönderen devletin mülküne veya emniyetine karşı işledikleri suçlar ve mezkûr kişilerin birbirlerine veya yakınlarına karşı işledikleri suçlar da gönderen devlet yargı yetkisini kullanmakta önceliklidir. NATO KSA bu sayılan hallerin dışındaki tüm durumlarda ise kabul eden devlete rüçhanlı yetki tanımak suretiyle bir denge gözetmiştir. Söz konusu hüküm şöyledir:

106 Bkz. G. Stambuk, note 11, s. 88.

107 Bkz. J. Voetelink, 2013, note 26, s. 208.

108 Bkz. G. Stambuk, note 11, s. 88.

“Bunların haricindeki herhangi bir suçun işlenmesi halinde kabul eden devletin makamları kaza salâhiyetlerini rüçhaniyetle kullanmak hakkını haiz olacaklardır¹⁰⁹”.

Yabancı kuvvet mensubu veya sivil unsurun görevi kapsamında olmayan fiil veya ihmalleri için kabul eden devlet cezaî yetkisini kullanmada rüçhan hakkı sahibidir. Resmî vazifenin kapsamı dışında kalan bir vakaya örnek olarak: Japonya’da on iki yaşında bir kıza karşı cinsel saldırı suçu işlenmiş, Japon makamlarınca yürütülen soruşturma neticesinde şüphelinin bir ABD askeri olduğu ortaya çıkmıştır. Burada Japonya’nın cezaî yargı yetkisi rüçhanlı mahiyettedir¹¹⁰.

Kabul eden devletin yargı yetkisine öncelikli olarak sahip bulunduğu durumlarda gönderen devlete ait askeri personel, avukata ve tercümana erişme hakkı, hapishane ziyaretleri, yargılamanın takibi de dahil adil yargılanmaya mütedair teminatlarla korunmuştur¹¹¹. Her ne kadar adil yargılanma teminatları NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması’nda öngörülerek kabul eden devletin yargı yetkisini kullanırken uygulayacağı standartlar belirlenmiş olsa da gönderen devletler kabul eden devletin rüçhanlı yetkisinin kapsamını daraltma eğiliminde olmuşlardır. Bu kapsamda Almanya ile yapılan Anlaşma’nın on dokuzuncu maddesi zikredilebilir¹¹². Buna göre Almanya rüçhanlı yetkisinden peşinen feragat edecek ve fakat Almanya için özel önemi haiz bir olayda feragatını geri çekmek suretiyle rüçhanlı yetkisini o olay bakımından kullanabilecektir¹¹³.

109 NATO KSA, note 1, madde 7(3)(b) hükmü.

110 D. Sonnenberg and D. A. Timm, United States Forces in Japan: The Agreements Regarding Status of Foreign Forces in Japan in D. Fleck (ed), *The Handbook of the Law of Visiting Forces*, Oxford, OUP, 2003, s. 388, dn. 81.

111 Bkz. NATO KSA, note 1, madde 7(9) hükmü. NATO KSA’da öngörülen adil yargılanma teminatları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. J. M. Snee and K. A. Pye, note 19, ss. 73-117.

112 Agreement to Supplement the Agreement between the Parties of the North Atlantic Treaty regarding the Status of their Forces with Respect to Foreign Forces Stationed in the Federal Republic of Germany, note 603.

113 Bkz. D. Tezcan, La Convention de Londres sur le Statut des Forces de l’OTAN et le Principe de Territorialite en Droit Penal International, 19 *Turkish Yearbook of International Law* 149 (1979), DOI: 10.1501/Intrel_0000000198, s. 158.

4. Rüçhaniyet Hakkından Feragat ve Hukukî Neticesi

NATO KSA devletlerden birine rüçhanlı yetki tanımak suretiyle mütedahil yetki durumuna çare üretmiştir. Rüçhanlı yetki hükümlerinin takip edilmesine rağmen bir çözüm bulunamazsa devletlerden birisi diğerinden rüçhanlı yetkisinden feragat etmesini talep edebilir. Keza, rüçhanlı yetki sahibi olan devlet, rüçhaniyet hakkından, talep olmaksızın, kendiliğinden de feragat edebilir¹¹⁴. Uygulamada, feragat ilişkin talebi alan birçok devlet zorluk çıkarmadan, bu talebe olumlu cevap vermektedir¹¹⁵.

“Rüçhaniyet hakkını haiz olan devlet kaza salâhiyetini kullanmama kararı verecek olursa diğer devletin makamlarını mümkün olan süratle keyfiyetten haberdar edecektir. Rüçhaniyet hakkını haiz olan devletin makamları, bu haktan feragat etmeleri hususunda diğer devletin makamlarınca yapılacak talebi, feragat keyfiyetine işbu devletçe hususi bir ehemmiyet atfedilen hallerde, hayırhahlıkla tetkik edeceklerdir¹¹⁶”.

NATO Kuvvetler Statüsü anlaşmasında düzenlenen yargı yetkisinden feragat etme hali belli suç tiplerine veya suçun ağırlığına bağlı kılınmamıştır¹¹⁷. Buna mukabil NATO KSA’da rüçhanlı yargı yetkisinden feragata ilişkin olarak “bir devletin vakaya özel önem atfettiği hallerdeki feragat talepleri diğer devletçe hayırhahlıkla değerlendirilir” şeklinde muğlak bir hüküm konmuştur¹¹⁸. Ancak hangi olayda feragat talebine olumlu cevap vermek gerektiğine ilişkin belli kriterler yoktur. Mesela ABD, Japonya’nın feragat talebine en azından iki kere olumlu cevap vermişken Güney Kore’nin 2002 yılında yaptığı ilk ve tek feragat talebini geri çevirmiştir¹¹⁹.

114 Bkz. S. Erman, *Askerî Ceza Hukuku*, note 52, s. 115.

115 International Security Advisory Board Report, note 5, s. 5.

116 NATO KSA, note 1, madde 7(3)(c) hükmü.

117 Cf. Japon-ABD KSA, Agreement under Article VI of the Treaty of Mutual Cooperation and Security between Japan and the United States of America, Regarding Facilities and Areas and the Status of United States Armed Forces in Japan (Agreement regarding the Status of United States Armed Forces in Japan), signed 19 January 1960, 11 U.S.T. 1652, T.I.A.S. No. 4510. Available at: <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/2.html> (erişildi 14.10.2024). (Japon-ABD KSA).

118 NATO KSA, note 1, madde 7(3)(c) hükmünün son cümlesi.

119 J. Cha, Comparison and Analysis of Korea and Japan Status of Forces Agreements and Their Implications for Iraq’s SOFA, 18 *Cardozo Journal of International & Comparative Law* 487 (2010), s. 515.

Italian Gondola Tragedy olarak bilinen olayda da ABD, İtalya'nın feragat talebini reddetmiştir. 1998 yılında İtalya'nın Alpler'deki Cavalese adlı kasabasında meydana gelen hadisede üç İtalya, beş Belçika, yedi Almanya, iki Polonya, iki Avusturya ve bir Hollanda vatandaşı olmak üzere, toplam yirmi kişi hayatını kaybetmiştir¹²⁰. 3 Şubat'ta Aviano Hava üssünden kalkan ABD Deniz Kuvvetlerine ait EA-6B Prowler tipi jet, alçak irtifa uçuş içeren bir eğitim yapıyordu. Bahis mevzuu jet, kış sporlarının yapıldığı Cavalese Kasabası'ndan geçerken; her kış mutad olduğu üzere, kayak yapan sporcular teleferikle taşınıyordu. Alçak irtifa uçuşu esnasında teleferiğin kablounu koparan jet, teleferikte bulunanların tamamının yaşamını yitirmesine sebep olmuştur¹²¹. Olay görev esnasında ve görev dolayısıyla gerçekleştiğinden olaya sebep olan kuvvet mensupları üzerinde (NATO KSA'nın madde 7(3)(a)(ii) hükmü uyarınca) rüçhanlı yargı yetkisine gönderen devlet sıfatıyla ABD sahiptir. İtalya, olaya sebep olan ABDli kuvvet mensuplarını İtalyan Mahkemelerinde yargılamak için (NATO KSA'nın madde 7(3)(c) hükmünün ikinci cümlesi uyarınca) ABD'den rüçhanlı yetkisinden feragat etmesini talep etmiştir¹²². ABD, İtalya'nın özel önem atfettiği bu feragat talebini reddetmiştir. ABD askerî makamlarının yaptığı yargılamada ise esas olarak taksirle öldürme suçu isnat edilen jet pilotları Richard Ashby ve Joseph Schweitzer kazayla doğrudan ilgili olan tüm suç isnatlarından beraat etmiştir. Yalnızca, jetin uçuş esnasında kaydettiği görüntüleri tahrif etmek sebebiyle disiplin cezasına çarptırılmışlardır¹²³.

Bir devlet bir vaka hakkında diğer devlet lehine rüçhanlı yargı yetkisinden feragat ettiğinde şayet diğer devlet mezkûr olay hakkında yargı yetkisini icra etmezse veya konu hakkında bir yargı kararına hükmedilmeden olay takipsizlik kararıyla son bulursa feragat eden devlete yargı yetkisi avdet eder mi? Bu sorunun cevabı *Aitchison c. Whitley* davasının hukukî serüveninde saklıdır. Fransa'da gerçekleşen hadise şöyledir: 24 Kasım 1953 tarihinde

120 M. D. Muelenaere, "A Cavalese, le drame du téléphérique avait fait 20 morts Le pilote de l'avion tueur acquitté", *LE SOIR*, 5 mars 1999, https://www.lesoir.be/art/a-cavalese-le-drame-du-telepherique-avait-fait-20-morts_t-19990305-Z0GG4M.html (erişildi 14.10.2024).

121 Bkz. M. D. Muelenaere, note 395; K. Harris, note 398.

122 Bkz. S. E. Stuehser, Military Jurisdiction under SOFA: Clarity or Confusion, 4 *New Eng. Int'l & Comp. L. Ann.* 247 (1998), ss. 251-252.

123 K. Harris, "Cavalese, Italy, to mark anniversary of ski gondola tragedy", *STARS AND STRIPES*, 2 February 2003, (erişildi 14.10.2024).

ABD kuvvet mensuplarından Binbaşı Jack Whitley, şahsi otomobiliyle bir eğlenceden dönmektedir. Whitley, hız sınırının üzerinde seyrederken arabının lastiği patlar ve Corbeil mevkiinde kaza yapar. Otomobilde Whitley ile seyahat eden Kanada Hava Kuvvetlerine mensup Aitchison bu kazada ölür. Olayda Fransa rüçhanlı yetki sahibidir. Ancak 30 Aralık 1953 tarihinde ABD, Fransa'nın Adalet Bakanlığı'ndan rüçhanlı yetkisinden feragat etmesini talep eder. Fransa bu talebe 7 Ocak 1954 tarihinde olumlu cevap vererek rüçhanlı yargı yetkisinden feragat eder. Fransa'nın feragatiyle ABD yargı yetkisini icra mevkiine çıkar. Ancak ABD askerî makamları olayı soruşturduktan sonra takipsizlik takip kararı verir. Fakat kazada ölen Kanadalı kuvvet mensubunun eşi, Fransız Mahkemesi'nde Whitley'den davacı olur. Kanadalı kuvvet mensubunun eşinin açtığı ceza ve tazminat davası (*citation directe usûlü*) ABD askerî makamlarının takipsizlik kararından iki hafta sonra Fransız Mahkemesi'nde görülmeye başlanmıştır. Whitley'in Fransız Mahkemesi'nde ileri sürdüğü yetkisizlik iddiası kabul görmez. Neticede, 5 Nisan 1954 tarihinde, Whitley suçlu bulunup hem para cezası hem de tazminat ödemesine hükmedilir. Bunun üzerine Whitley, *Cour d'Appel*'e müracaat eder. Ancak *Cour d'Appel* de Whitley'in iddialarını reddederek 16 Mayıs 1956 tarihinde yerel mahkemenin kararını tasdik eder.

Whitley, Fransa'nın yargı yetkisinden feragat ettiğini, feragatin kesin olduğu, geri alınamayacağı ve ABD askerî makamlarının verdiği takipsizlik kararının Fransa'ya yargı yetkisini geri döndürmeyeceğini ileri sürmüştür. Ancak bidayet mahkemesi ve istinaf mahkemelerinde bu iddia şu gerekçelerle reddedilmiştir: İlk olarak, NATO KSA'ya göre feragat yargı yetkisine yönelik değil yargı yetkisinin kullanılmasında öncelik hakkına yöneliktir. Bu sebeple öncelik sahibinin feragatiyle yetkinin kullanım hakkı diğer devlete geçer bu devlet de hakkını kullanmazsa yetki ilk defa rüçhanlı yetkiyi haiz bulunan Fransa'ya avdet eder. İkinci olarak ne Adalet Bakanlığı ne de savcılık makamı kişilerin dava açma haklarını ellerinden alacak tasarruflarda bulunma hakkına sahiptir. Keza, bunlar ceza muhakemesi usûlünü de tasarruflarıyla değişikliğe uğratma mevkiinde değildirler.

Whitley son çare olarak, *Cour de Cassation*'a müracaat etmiş ve *Cour de Cassation*, ilk derece mahkemesinin ve istinaf mahkemesinin kabul ettiği görüşün aksini benimsemiştir. *Cour de Cassation*, Fransız Anayasası'nın

bir milletlerarası andlaşmayla bir iç hukuk tasarrufunun tearuzu halinde andlaşmanın üstün tutulacağını, bu sebeple Fransa'nın taraf olduğu NATO kuvvetler statüsü anlaşmasının hükümlerinin üstün bir değerde olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca kararda, Fransız makamlarının, bir ceza davası açmak bakımından Fransa'nın rüçhanlı yetkiden feragatinden sonra artık yetkili olamayacakları da belirtilmiştir. *Cour de Cassation*'a göre rüçhanlıyet hakkında feragat kararı kesin olup yargı yetkisi ancak ABD'nin vaka hakkında yetkisini kullanmayacağını bildirmesiyle Fransa'ya geçer. Ceza davaları bakımından vaziyet bu şekilde olmakla birlikte *Cour de Cassation*, suçtan zarar görenlerin hukuk davası açma imkânlarının saklı bulunduğunu teslim etmiştir¹²⁴.

---

124 Whitley davası için bkz. *Aitchison c. Whitley*, note 64; J. H. Rouse and G. B. Baldwin, *The Exercise of Criminal Jurisdiction under the NATO Status of Forces Agreements*, 51 AJIL 29 (1957); J. M. Snee and K. A. Pye, note 19 ss. 63-72. Ayrıca ABD'nin rüçhanlı yargı yetkisinden Japonya lehine feragat ettiği *Girard* davası için bkz. M. C. Kul, note 68, ss. 184-187.

Sonuç

Kuvvetler statüsü anlaşmalarında yargı yetkisinin taksimi ve kullanımı ile ilgili sonuçlar iki yönlüdür. Bunlardan ilki, asker gönderen devletler; ikincisi ise kabul eden devletler zaviyesinden ortaya çıkan neticelerdir. Bu kapsamda asker gönderen devletler kuvvetlerini mümkün oldukça kendi devletlerinin münhasır yetkisine tabi kılmak isteyeceklerdir. En çok kuvvetler statüsü anlaşması akdeden devlet olarak ABD'nin kendi askerlerini, kabul eden devletin yargı yetkisine tâbi kılmamaya ilişkin çabası dikkat çekicidir. ABD, mümkünse askerleri üzerindeki münhasır yargı yetkisini elinde tutmak istemektedir. Irak'ta 17 Numaralı İşgal Otoritesi Emirnamesi ile böyle yapmış ancak, daha sonra kurulan Irak Hükümeti ile yetki paylaşımını içeren bir kuvvet statüsü anlaşması akdetmek durumunda kalmıştır. ABD, askerleri üzerinde münhasır yetkiyi ancak Moğolistan veya Irak gibi nispeten zayıf veya işgale maruz kalmış ülkelerde elinde tutabilmektedir. Münhasır yetkiyi elinde tutamadığı takdirde ise ABD, yargı yetkisinin devletler arasında taksimi açısından birçok KSA'da model alınan NATO KSA'nın kendi çıkarlarına en uygun olarak değiştirilmiş ve geliştirilmiş versiyonlarını formüle etmektedir.

Kuvvetler statüsü anlaşmalarında yetkinin devletler arasında taksimi önemli bir konudur. Doktrinde yargı yetkisinin taksimi konusunda münhasır yetki, mütedahil yetki, şartlı yetki, rüçhanlı yetki gibi ayrımlar yapılmıştır. Bu çalışmada NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması'nda hangi yetki taksimlerinin kabul edildiği karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bunun yanı sıra görev belgelerinin göreceği muamele, görev esnasında işlenen suçlar ve görevin kapsamı konuları NATO uygulamasında ele alınmıştır.

Yetkinin tamamı münhasıran gönderen devlete bırakılması ender rastlansa da bu neticeyi veren hükümler ekonomik ve askeri anlamda zayıf, korunmaya muhtaç, kırılğan, hukuku gelişmemiş devletlerle yapılan anlaşmalarda yer alabilir. Mütedahil yetki sistemine yer veren anlaşmalar çoğunlukta olup en temel örneği NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşmasıdır. Birçok kuvvet statüsü anlaşmasında da bu yetki taksimi modeli esas alınmaktadır.

NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması'nın, yetki meselelerine yer verdiği yedinci maddenin yapısı incelendiğinde: Birinci fıkra hükmünde, yetkiye ilişkin genel prensipler konmuş; ikinci fıkra hükmünde, gönderen ve kabul

eden devletlerin münhasır yargı yetkisi işlenmiş; üçüncü fıkra hükmünde ise, mütedahil yetki hallerine yer verildiği görülmektedir.

Mütedahil yetki durumu NATO Kuvvetler Statüsü Anlaşması'nın yedinci maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülmüştür. Buna göre bazı hallerde gönderen devlet rüçhanlı (öncelikli) yetki sahibi olacak bazı hallerde de kabul eden devlet yargı yetkisini öncelikle kullanma hakkını haiz olacaktır. Yalnızca gönderen devletin malına veya emniyetine karşı yönelik olarak işlenmiş suçlar hakkında ve gönderen devlet kuvvet mensupları, sivil unsur mensupları ve yakınların kendi aralarındaki suçlar hakkında gönderen devletin rüçhanlı yetkisi öngörülmüştür. NATO KSA'da gönderen devlet kuvvet veya sivil unsur mensuplarının resmî vazifeleri esnasında veya resmî görevlerinin ifası dolayısıyla işledikleri suçlar, gönderen devletin rüçhanlı yargı yetkisine dahil edilmiştir. NATO KSA bu sayılan hallerin dışındaki tüm durumlarda ise kabul eden devlete rüçhanlı yetki tanımak suretiyle bir denge gözetmiştir. Rüçhanlı yetki hükümlerinin takip edilmesine rağmen bir çözüm bulunamazsa devletlerden birisi diğerinden rüçhanlı yetkisinden feragat etmesini talep edebilir. Keza, rüçhanlı yetki sahibi olan devlet, rüçhanlı yetki hakkından, talep olmaksızın, kendiliğinden de feragat edebilir. Uygulamada, feragat ilişkin talebi alan birçok devlet zorluk çıkarmadan, bu talebe olumlu cevap vermektedir.

Görev statüsü kapsamında işlenen suçların tespiti ve görev belgelerinin ne şekilde muamele göreceği hususunda NATO ülkelerinin zamanla değişen uygulamaları üç ana gruba ayrılabilir. Bunlardan birincisi, gönderen devletin görev statüsüyle ilgili tespitine veya düzenlediği görev belgesine kabul eden devletçe üstünlük tanınıp itibar edilmesidir. İkincisi ve en yaygın şekilde benimseneni gönderen devletin görev statüsüyle ilgili yaptığı tespit veya düzenlediği görev belgesini, aksi ispatlanana kadar geçerli sayıp neticeye kabul eden devletin mahkemesinin karar vermesidir. Üçüncü bir yol ise suçun görev statüsü kapsamında işlenip işlenmediğini belirlemek için hakeme müracaat etmektir. Hakem usûlü NATO KSA'nın hazırlık çalışmaları esnasında reddedilse de Fransa gibi bazı devletlerce uygulamada kullanılmıştır.

Resmî görevin ifası esnasında veya ifası dolayısıyla işlenen suçların tespiti ve görev belgeleri hakkında diğer NATO ülkelerinin uygulaması ise,

umumiyetle, aksi ispat edilinceye kadar görev belgelerinin geçerli sayılması şeklindedir. Çalışma kapsamında görev belgelerinin göreceği muamele usulü hakkında çeşitli ülkelerden örnekler verilmiş olup bunlardan bir kısmı Almanya, ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda, İtalya, Yunanistan şeklindedir. Görev belgelerinin göreceği muamele konusunda bazen ikili anlaşmalar yapılmakta, bazen de adalet bakanlığı talimatnameleri ile bu konu düzenlenmektedir. Bazı devlet uygulamalarından görev belgesi düzenlenmiş olması suçun resmi görev kapsamında işlemiş olduğuna dair bir karine teşkil eder ve bu karinenin aksi kabul eden devlet mahkemesinde ispatlanabilir.

Misafir kuvvetler üzerindeki takdirin ve yargı yetkisinin münhasıran asker gönderen devlete (mecburen) bırakıldığı en temel hal ise işgal durumudur. Bunun dışında görev belgelerinin göreceği muamele kabul eden devletin kendi hukukunu ne kadar ciddiye aldığıyla da alakalıdır. Bu kapsamda takdiri tamamen gönderen devlete bırakmak ekseriyetle kabul eden devlet bakımından olumsuz bir tablo çizmektedir. Zira, böyle bir durum ancak ekonomik ve askeri anlamda zayıf, korunmaya muhtaç, hukuk sistemi ve adil yargılanma teminatları gelişmemiş devletlerde yahut iki devlet arasındaki ilişkiler çok dostane olduğunda söz konusu olabilir.

Kaynakça

Kitap, Dergi ve Tezler:

- “Concurrent Jurisdiction of States over Boundary Waters.” *Harvard Law Review* 22, no. 8 (1909): 599–600. (Erişildi 17.10. 2024).
- Akipek, Ö. İ., NATO Kuvvetleri Sözleşmesine Göre Vazife Kavramı ve Türkiye’deki Tatbikatı, 24(1) *AÜHFD* 9 (1967).
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Yenidünya, A. C., *Ceza Hukuku Genel Hükümler I*, Ankara, Turhan Kitabevi, 2006.
- Baxter, R. R., Criminal Jurisdiction in the NATO Status of Forces Agreement, Proceedings (American Bar Association. Section of International and Comparative Law), (July 12 and July 25, 1957).
- Brookson-Morris, K., Conflicts of Criminal Jurisdiction, 56 *The International and Comparative Law Quarterly* 659 (Jul., 2007), s. 660.
- Çelen, O., NATO Kuvvetler Statüsü Sözleşmesine Göre Rüçhanlı Yargı Yetkisi, 92 *Askeri Adalet Dergisi* (Ocak 1995), Available at <https://bit.ly/2SVYoli> (erişildi 09.10.2024).
- Çelik, E. F., *Milletlerarası Hukuk*, Cilt 2, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1982.
- Cha, J., Comparison and Analysis of Korea and Japan Status of Forces Agreements and Their Implications for Iraq’s SOFA, 18 *Cardozo Journal of International & Comparative Law* 487 (2010).
- Conderman, J., Jurisdiction in D. Fleck (ed), *The Handbook of the Law of Visiting Forces*, Oxford, OUP, 2003.
- Dupuy, M. et Kerbrat, Y., *Les Grands Textes de Droit International Public*, Paris, Éditions Dalloz, 2012.
- Erman, S., *Askerî Ceza Hukuku: Umumi Kısım ve Usûl*, İstanbul, 1983.
- Honma, H., Sonnenberg D. and Timm, D. A., United States Forces in Japan in D. Fleck (ed.), *The Handbook of the Law of Visiting Forces*, Oxford, OUP, 2003.
- Kort, B. S., NATO Mensuplarının Hukuki Statüsü, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s. 95.
- Kul, M. C., *Uluslararası Hukukta Kuvvetler Statüsü Anlaşmaları*, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020,
- Lazareff, S., *Le Statut des Forces de l’OTAN et son Application en France*, Paris, Éditions A. Pedone, 1964.
- Lazareff, S., *Status of Military Forces under Current International Law*, Leyden: A. W. Sijthoff, 1971.
- Ovacık, M., *İngilizce-Türkçe Hukuk Sözlüğü*, Ankara, 2000.
- Rouse, J. H. and Baldwin, G. B., The Exercise of Criminal Jurisdiction under the NATO Status of Forces Agreements, 51 *AJIL* 29 (1957).

- Snee, J. M., and Pye, K. A., *Status of Forces Agreement and Criminal Jurisdiction*, Oceana Publications: New York, 1957.
- Sonnenberg, D. and Timm, D. A., United States Forces in Japan: The Agreements Regarding Status of Foreign Forces in Japan in D. Fleck (ed), *The Handbook of the Law of Visiting Forces*, Oxford, OUP, 2003.
- Stambuk, G., *American Military Forces Abroad*, Midway, Ohio University Press, 1963.
- Stuehser, E., Military Jurisdiction under SOFA: Clarity or Confusion, 4 *New Eng. Int'l & Comp. L. Ann.* 247 (1998).
- Tezcan, D., La Convention de Londres sur le Statut des Forces de l'OTAN et le Principe de Territorialite en Droit Penal International, 19 *Turkish Yearbook of International Law* 149 (1979), DOI: 10.1501/Intrel_0000000198.
- Toluner, S., *Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi (Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği)*, İstanbul, Beta Yay, 1996.
- Ulutaş, A., *Uluslararası Örgütler Hukuku*, Ankara, Adalet Yayınevi, 2023.
- Voetelink, J., *Status of Forces: Criminal Jurisdiction over Military Personnel Abroad*, Hague, Asser Press, 2015.

Davalar:

- Affaire Bouleau et M.P. c/ Sacommandi John*, Le Tribunal de Première Instance de la Seine, 17e Chambre, 2 juillet 1954.
- Aitchison c. Whitley*, 43 *Revue Critique de Droit International Privé* 602 (1954) s. 602 et seq.
- Grisham v Hagan*, 361 US 278 (1960).
- Kinsella v Krueger*, 351 US 470 (1956).
- Kinsella v Krueger*, 354 US 7 (1957).
- M.P. c/ Sykes*, Cour d'Appel de Bourges, 1 juillet 1954.
- M.P. c/ Sykes*, Tribunal de Grande Instance de Châteauroux, 18 janvier 1954.
- McElroy v Guagliardo*, 361 US 281 (1960).
- Reid v Covert*, 351 US 487 (1956).
- Reid v Covert*, 354 US 1 (1957);
- Wedding v Meyler*, 192 U.S. 573, s. 584.
- Wilson v Bohlender*, 361 US 281 (1960).

Kanunlar, Uluslararası Andlaşmalar, Rapor ve Tutanaklar ve Diğer Kaynaklar:

- Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty regarding the Status of their Forces, (NATO KSA), 19 June 1951, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17265.htm?selectedLocale=en, (erişildi 14.10.2024);
- Convention entre les États parties au Traité de l'Atlantique Nord sur le statut de leurs forces, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17265.htm?selectedLocale=fr, (14.10.2024).

- Agreement to Supplement the Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty Regarding the Status of Their Forces with respect to Foreign Forces Stationed in the Federal Republic of Germany. Signed at Bonn, on 3 August 1959. Came into force on 1 July 1963. 14 U.S.T. 531, 481 UNTS 262, BGBl 1961 II 1218. (German Supplementary Agreement, Alman Munzam Anlaşması).
- Agreement under Article IV of the Mutual Defense Treaty between the United States of America and the Republic of Korea, regarding Facilities and Areas and the Status of United States Armed Forces in Korea of 9 July 1966, 17 U.S.T. 1677, 1703, T.I.A.S. No: 6127, 674 UNTS 199. (Güney Kore-ABD KSA). http://www.usfk.mil/Portals/105/Documents/SOFA/A01_SOFA_Art.I-XXXI.pdf (erişildi 16.10.2024).
- Agreement under Article VI of the Treaty of Mutual Cooperation and Security between Japan and the United States of America, Regarding Facilities and Areas and the Status of United States Armed Forces in Japan (Agreement regarding the Status of United States Armed Forces in Japan), signed 19 January 1960, 11 U.S.T. 1652, T.I.A.S. No. 4510. Available at: <https://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/2.html> (erişildi 13.10.2024). (Japan-ABD KSA).
- Coalition Provisional Authority Order Number 17 Status of the Coalition, Foreign Liaison Missions, Their Personnel and Contractors, (CPA Order 17) https://www.usace.army.mil/Portals/2/docs/COALITION_PROVISIONAL.pdf, (18.10.2024).
- Documents du Sous-Comité juridique de Group de Travail, MS (J) R (51) 12.
- Gesetz über die Rechtsstellung ausländischer Streitkräfte bei vorübergehenden Aufenthalten in der Bundesrepublik Deutschland vom 20 Juli 1995, BGBl 1995 II 554. <http://rw22big3.jura.uni-sb.de/BGBl/TEIL2/1995/19950554.2.HTML>, (erişildi 18.10.2024).
- Harris, K., “Cavalese, Italy, to mark anniversary of ski gondola tragedy”, *STARS AND STRIPES*, 2 February 2003, <https://www.stripes.com/news/cavalese-italy-to-mark-anniversary-of-ski-gondola-tragedy-1.1545> (erişildi 13.10.2024).
- HC Deb 19 December 1983 vol 51 cc90-108, Available at: <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1983/dec/19/visiting-forces-act-1952> (erişildi 10.10.2024).
- Mason, R. C., Testimony before the Subcommittee of the US Congress to Negotiate a bilateral Agreement on the Status of Forces between the United States and Iraq, Fourth Hearing, (Committee on Foreign Affairs-28.02.2008- Subcommittee on International Organizations, Human Rights, and Oversight), “Status of Forces Agreements and UN Mandates: What Protections Do They Provide to U.S. Personnel?”, <https://bit.ly/2OuK8na>, (erişildi 14.10.2024).
- Muelenaere, M. D., “A Cavalese, le drame du téléphérique avait fait 20 morts Le pilote de l’avion tueur acquitté”, *LE SOIR*, 5 mars 1999, <https://www.lesoir.be/>

art/a-cavalese-le-drame-du-telepherique-avait-fait-20-morts_t-19990305-Z0GG4M.html (erişildi 15.10.2024).

Procès-verbaux de Group de Travail sur le Statut des Forces de l'OTAN, Summary Record of a meeting of the Working Group on Status of Forces (23 April 1951), MS-R (51) 14.

The United Kingdom, Visiting Forces Act 1952, Section 1. Available at: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo6and1Eliz2/15-16/67/section/1> (erişildi 14.10.2024).

Understanding to the Agreement Under Article IV of the Mutual Defense Treaty Between the United States and the Republic of Korea, Regarding Facilities and Areas and the Status of United States Armed Forces in the Republic of Korea, 2001, as amended. (2001 Understanding to the Agreement)

United States Department of State, International Security Advisory Board Report on the Status of Forces, January 16, 2015.